د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

ټولنیز لوستونه

څلورم ټولگی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۸۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

TM TM TM TM

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري.
په بازار کې يې اخيستنه او خرڅونه په کلکه منع
ده. له سرغړونکو سره يې قانوني چلن کېږي.

TM TM TM TM

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

ټولنیز لوستونه

شلورم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۸۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب د تاليف، څېړنې او تدقيق کمېټې

ليکوالان:

- د سرمؤلف مرستياله شکيلا "حبيب رحيمي" د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د ټولنيزو علومو د ديپارتمنت آمر
- الحاج سرمؤلف نجيب الله "امين افغان" د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د ټولنيزو علومو د ديپارتمنت علمي غړی
- مؤلف سيدحبيب الله وليزاده د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د ټولنيزو علومو د ديپارتمنت علمي غړی
- د سرمؤلف مرستيال محمد افضل د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د ټولنيزو علومو د ديپارتمنت علمي غړی.

ژباړونکي

- د سرمؤلف مرستيال محمد افضل
- مؤلف سيد حبيب الله "وليزاده وردک"

د څېړنې او تدقيق کمېټې:

د پوهنې وزارت:

- پوهاند غلام جيلانی عارض د جغرافيې د ديپارتمنت ستر سلاکار
- پروفيسور داکترمحمد رازق بهير د جغرافيې د ديپارتمنت فني سلاکار
- حاجي عبدالاحد غزنيوال د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د ټولنيزو علومو د څانگې علمي غړی
- مؤلف محمدرفيق مومند د جغرافيې د ديپارتمنت غړی
- سيف الرحمن آشنا د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د پښتو ديپارتمنت کار کوونکی او اډيټور.
- سيد انور ميچنخيل د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د هنرونو ديپارتمنت غړی(رسام).
- محمد حسين احمدزی د تعليمی نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف رياست د ټولنيزو علومو علمي غړی
- زبورا د مريم د ليسې ښوونکې

د محتوياتو، ديني، فرهنگي او سياسي برخو د څېړنې او کره کتنې کمېټې:

- دوکتور محمد يوسف نيازي د پوهنې وزارت سلاکار
- محمد آصف ننگ د پوهنې وزارت د خپرونو او اطلاعاتو رئيس.

د څېړنې او تدقيق د څارنې کميټه:

- دکتور عبدالغفور غزنوي د پوهنې وزارت د تعليمي نصاب، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين دکمېټې رئيس
- محمد صديق پتمن د پوهنې وزارت تدريسي مرستيال. غړی.
- د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر گلستانی د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف رئيس. غړی.

طرح او ډيزاين: حميد الله غفاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی   دا عزت د هـــر افغان دی

کور د سولې کور د تورې   هر بچي یې قهرمـــان دی

دا وطن د ټولو کـور دی   د بلوڅـــو د ازبکـــو

د پښتـــون او هزاره وو   د ترکمنـــو د تاجکـــو

ورسره عرب، گوجـر دي   پامیـریان، نورستانیـــان

براهوي دي، قزلباش دي   هم ایمـــاق، هم پشـه یان

دا هیـــواد به تل ځلیږي   لکـــه لمـر پر شنه آسمـان

په سینـــه کې د آسیـــا به   لکـــه زړه وي جـــاویدان

نوم د حق مودی رهبـــر   وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

گرانو استادانو، ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د علمي پرمختگ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده‌کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده‌کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

زه پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران استادان او ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې ستره دنده او دروند مسؤولیت لري.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده‌کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې ددې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو موسسو، او نورو ملگرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سرلیک	مخ
لومړی څپرکی: ټولنیز ژوند (۴ درسي ساعتونه)	
لومړی لوست: ټولنیز ژوند..	۱-۳
دویم لوست: کورنۍ	۴-۵
درېم لوست: د کورنۍ ارزښت او ډولونه	۶-۸
څلورم لوست: د کورنۍ د غړو دندې...	۹-۱۱
دویم څپرکی: ښوونځی. (۳ درسي ساعتونه)...........................	
پنځم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې ارزښت	۱۲ -۱۳
شپږم لوست: د ښوونځي د غړو دندې	۱۴-۱۶
اووم لوست: د ښوونځي او ښوونې او روزنې تاریخ	۱۷-۱۸
درېم څپرکی: کلی (۴ درسي ساعتونه)	
اتم لوست: په کلي کې استوګنه	۱۹-۲۰
نهم لوست: د کلیوالو کسبونه او لاسي کارونه..	۲۱-۲۲
لسم لوست: کلی او کرنه....................................	۲۳-۲۵
یولسم لوست: کلی او څاروي..	۲۶-۲۷
څلورم څپرکی: ښار (۸ درسي ساعتونه)	
دولسم لوست: ښاري ژوند	۲۸-۲۹
دیارلسم لوست: ښاري کسبونه	۳۰-۳۱
څوارلسم لوست: ترافیکي مقررات	۳۲-۳۳
پنځلسم لوست: دولتي ادارې	۳۴-۳۵
شپاړسم لوست: د ښارونو ډولونه	۳۶-۳۷
اوولسم لوست: د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه	۳۸-۳۹
اتلسم لوست: د نړۍ لوی ښارونه	۴۰-۴۱
نولسم لوست: د ښاري ژوند چاپېریال...	۴۲-۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیک **مخ**

پنځم څپرکی: زموږ هېواد (۱۱درسي ساعتونه) ....

شلم لوست: ملي بيرغ ۴۴-۴۵

يوويشتم لوست: څلور اصلي خواوې (سمتونه)............................. ۴۶-۴۷

دوه ويشتم لوست: څلور فرعي سمتونه ۴۸-۴۹

درويشتم لوست: نقشه او د هغې څلور خواوې ۵۰-۵۱

څلور ويشتم لوست: زموږ د هېواد څلور خواوې ۵۲-۵۳

پنځه ويشتم لوست: زموږ د هېواد اداري وېش ۵۴-۵۵

شپږ ويشتم لوست: د افغانستان دين، ژبه، نژاد او نفوس ۵۶-۵۷

اووه ويشتم لوست: زموږ د هېواد غرونه ۵۸-۶۰

اته ويشتم لوست: زموږ د هېواد د غرونو ارزښت ۶۱

نهه ويشتم لوست: زموږ د هېواد سيندونه ۶۲-۶۴

دېرشم لوست: د سيندونو ارزښت ۶۵

شپږم څپرکی: زموږ نړۍ (۱۴ درسي ساعتونه) ....

يو دېرشم لوست: د نړۍ لويې وچې ۶۶-۶۷

دوه دېرشم لوست: د آسيا لويه وچه ۶۸-۷۰

درې دېرشم لوست: د اروپا لويه وچه ۷۱-۷۳

څلور دېرشم لوست: د افريقا لويه وچه ۷۴-۷۵

پنځه دېرشم لوست: د امريکا لويه وچه ۷۶-۷۷

شپږ دېرشم لوست: د استراليا او اوقيانوسې لويه وچه ۷۸-۷۹

اووه دېرشم لوست: انتارکتيکا (جنوبي قطب) ۸۰-۸۱

اته دېرشم لوست: سمندرونه او د هغوی ګټې ۸۲-۸۳

نهه دېرشم لوست: د اطلس سمندر (اوقيانوس).............................. ۸۴-۸۵

څلوېښتم لوست: د هند سمندر.. ۸۶-۸۷

يو څلوېښتم لوست: شمالی منجمد سمندر ۸۸-۸۹

دوه څلوېښتم لوست: ځمکه او د هغې شکل ۹۰-۹۲

درې څلوېښتم لوست: طول البلدونه او عرض البلدونه ۹۳-۹۴

څلور څلوېښتم لوست: د ځمکې حرکتونه ۹۵-۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

لومړی څپرکی

ټولنیز ژوند

موخې:

- زده کوونکي دې د ټولنیز ژوند په معنا پوه شي.
- زده کوونکي دې له ټولنیزو چارو سره مینه پیدا کړي او هم دې برخه پکې واخلي.

- په لاندې عکسونو کې څه ډول شیان وینئ؟

له لاندې لغتونو سره آشنا شئ:

موخه	هدف، مقصد
ټولنیز	ګډ، اجتماعي
پلورل	خرڅول
پیرودل	اخیستل
اړیکي	ارتباطات
ټولګیوال	همصنفي
ټوپیرونه	فرقونه

خلک په بازارکې د پلورلو او پیرودلو په حال کې

ښوونکی او زده کوونکي په ښوونځي کې

ماشومان د لوبو کولو په وخت کې

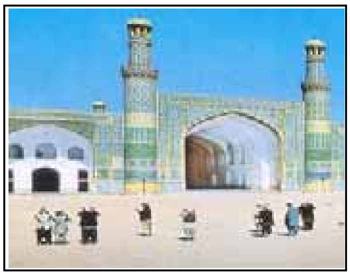

خلک په یوه جومات کې د عبادت کولو په وخت کې

د یوې کورنۍ غړي

خلک په یو واده کې د اتڼ کولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا لومړي مخ په انځورنو کې مو کوم داسې انځور ولیدو چې په هغه کې یوازې یو تن وي؟ د لومړي مخ له انځورونو څخه هر یو یې د ټولنیز ژوندانه یوه کیسه بیانوي. ټولنېز ژوند د وګړو او یا د وګړو د ډلو ترمنځ د ګډو هڅو سرته رسولو ته وایـي، چـې د ځینو اړتیاوو د لیرې کولو له امله په بېلابېلو وختونو او د ځانګړو دلیلونو له مخـې هغې سره مخامخ کیږي. ټولنیز ژوند په یوازې توګـه پرمخ نه وړل کیږي. ددې کار لپاره د نورو انسانانو شته والي ته اړتیا ده. موږ باید له نورو انسانانو سره ښې او دوستانه اړیکې ولرو. په لاندې انځورونو کې دغه اړیکې په ښــه توګه څرګندې شوي دي.

د چرګو له ښښتن څخه د هګیو اخیستل

د چرګوښښتن خپلو چرګوته د دانو اچولو په حال کي

د یوې کورنۍ غړي د هګیو د خوړلو په حال کې

د کور یوه میرمن د هګیو د پخولو په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د ټولنیز ژوندانه د ښېګڼو په هکله، دوې، دوې جملې ولیکي او په ټولګي کې دې ولولي.

....

....

پوښتنې:

- ټولنیز ژوند څه ډول ژوندانه ته ویل کیږي؟
- ټولنیز ژوندانه ته څه وخت اړتیا پیداکیږي؟
- د واده د مراسمو تر سره کولو ته ټولنیز ژوند ویلای شو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د استوګنې په خپل چاپېریال کې د رسم او رواجونو په اړوند، چې د ټولنیز ژوندانه یوه برخه ده، یولنډ مطلب ولیکي او سباته دې هغه په خپل ټولګي کې نورو ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم لوست

کورنۍ

موخه:
- زده کوونکي دې له کورنۍ سره بلد شي.

- کورنۍ څه وخت جوړيږي؟
- د کورنۍ د غړو شمېر څه وخت زياتيږي؟

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

ترينديږ	ترورګانې
دنده	وظيفه
بېلګه	نمونه، مثال
نيا	انا

د يوې کورنۍ د غړو عکس

کورنۍ د ښځې او نارينه ترمنځ د واده په کولو جوړيږي. د کوچني په پيدا کيدو سره د کورنۍ د غړو شمېر زياتيږي. د ماشومانو په زيږيدو دکورنۍ خوشحالي زياتېږي. په ځينو کورنيو کې نېکونه، نياګانې، ترونه او ترينديږ هم له هغوی سره يوځای اوسيږي چې هغوی هم د کورنۍ غړي ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تیر مخ په انځور کې څه شیان او څوک وینئ د هغوی
نومونه ولیکئ.

....

....

....

پوښتنې:

- آیا ستاسې نیکه او نیا له تاسو سره اوسیږي؟
- تاسې له خپل نیکه او نیا سره څه ډول ګوزاره کوئ؟ ولې؟
- کورنۍ د............ او .... په واده کولو جوړیږي.
- د ماشومانو........ کورنۍ ته .... ور په برخه کوي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ د غړو لست د هغوی له دندو سره جوړ کړي، ټولګي ته دې راوړي او خپلو ټولګیوالو ته دې وښيي. د بېلګې په توګه:

مور مې ښوونکې ده. د سهار له ۹ بجو څخه د غرمې تر ۱۲ بجو پورې په ښوونځي کې درس ورکوي.

....

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم لوست

د کورنۍ ارزښت او ډولونه

موخې:
- زده‌کوونکي دې د کورنۍ د ارزښت او د هغې له ډولونو سره پېژندګلوي پیدا کړي.
- زده کوونکي باید له خپلې کورنۍ سره مینه پیدا کړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

اړتیا	ضرورت
غړی	عضو
هوساینه	آرامي
روزنه	تربیه
زیار	کوښښ
میشته کېدل	استوګنه
بوخت	لګیا

- کورنۍ څه ارزښت لري؟
- کورنۍ د څه هدف لپاره منځ ته راځي؟

د کورنۍ جوړښت یوه ټولنیزه اړتیا او یو اسلامي امر دی. موږ د خپل ژوندانه د دوام لپاره ډول ډول شیانوته اړتیا لرو. د کورنۍ غړی د هغو په برابرولو کې په زړه پورې ارزښت لـــري. ستاسې په کورنۍ کې څوک ستاسې اړتیاوې پوره کوي؟

مور او پلار په ډېره مینه او سرښندنه زموږ په هوساینه او روزنه کې زیار باسي. دوی زموږ لپاره خواړه، کور او کالي برابروي او زموږ د کړو وړو څارنه کوي. کله چې ناروغ شو ډاکټر ته مو بیایي. کله چې د ښوونځي عمر ته ورسیږو، په ښوونځي کې مو شاملوي.

موږ هم د کورنۍ په چاروکې ګډون کوو او د خپلې کورنۍ ټول غړي راباندې ګران دي.

په هغو کورنیو کې چې پلرونه یې مړه شوي وي، میندې، د کورنۍ مشران زامن او لوڼې د خپلې کورنۍ اړتیاوې پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې څو ډوله کورنۍ پېژنئ؟

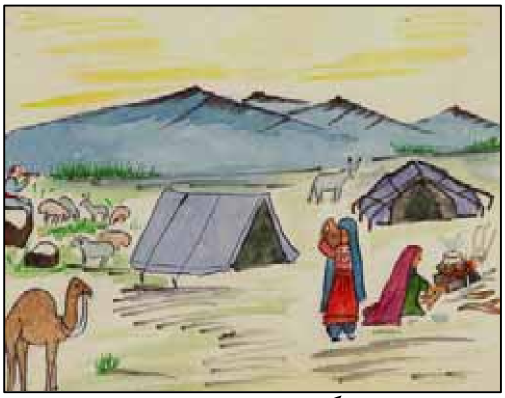

د کوچیانو ژوند

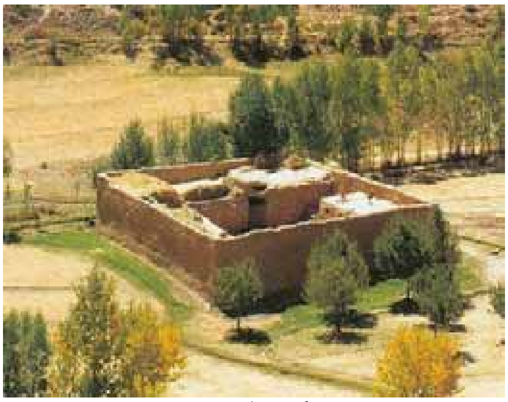

کليوالي ژوند

ښاري کورنۍ

کورنۍ د استوګنې د چاپېریال له مخې بېلابېل دودونه او رواجونه لري. د بېلګې په توګه د کوچیانو کورنۍ له کلیوالی کورنۍ سره او کليوالي کورنۍ له ښاري کورنۍ سره د جامو پـــه اغوستلو، د کور په جوړولو، د ډوډۍ په تیارولو اوخوړلو او د ژوند په څرنګوالي کې توپیرونه لري. همدارنګه ځینې کورنۍ زیات شمیر غړي او ځینې لږ شمیر غړي لري.

وړه کورنۍ

لويه کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلې کورنۍ په هکله فکر وکړئ او بيا ووایاســـت
چې ستاسې کورنۍ په اووم مخ کې له انځور شوو
کومو کورنيو سره ورته والي لري.

پوښتنې:

۱ – ستاسې د کورنۍ شمیر زيات دی که لږ؟

۲ – ستاسې پلار څه کار کوي؟

۳ - آيا ستاسې په ګاونډ کې داسې کورنۍ شته چې اړتياوې يې میندې پوره کوي؟ که هو، نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د کورنيو ترمنځ د توپيرونو په هکله له مشرانو څخه وپوښتي او خپل تر لاسه کړې معلومات دې سبا ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم لوست

د کورنۍ د غړو دندې

موخې:
- زده کوونکي دې د کورنۍ د غړو له دندو سره پېژندګلوي پیدا کړي.
- زده کوونکی دې د کورني ژوندانه په مسؤولیتونو کې برخه واخیستلای شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ

مسؤولیتونه	وظیفې، دندې
پرته	بېله
کرنه	بزګري
غونډول	ټولول
ضایع	له لاسه ورکول
مهال ویش	تقسیم اوقات
ځانګړي	خاص، ځانګړي
ګډون	اشتراک، برخه اخیستل

- - تاسې د درس له لوستلو پرته کومې دندې سرته رسوئ؟
- خپل ورځني کارونه څنګه سرته رسوئ؟

هرڅوک یوه دنده لري.

د کورنۍ غړي د کارکولو په حال کې

پلار معمولاً له کور څخه د باندې کار کـــوي. هغه دنده لري چې د خپلې ښځې او اولادونو لپاره کور، خواړه، کالي او د ژوندانه نورې اړتیـــاوې برابرې کړي. په ځینو کورنیو کې ښـځې دکور په کارونو لګه، جامو پرمینځلو، د کور پاکولو او د ووړې پخولو پرته له کور څخه د بانـــدې هـــم کارکوي. د ښلګې په توګه ښځې په کلیو کـــې د کرنې په چارو، د حاصلاتو په راغونډولو، د غواوو په لوشلو او په غالۍ اوبدلو کـــې د خـــپلې کورنۍ له غړو سره مرسته کوي.

ښځه د حاصلاتو د راغونډولو په حال کې

په ښارونو کې یو شمېر ښځې پـــه ښوونځیـــو، روغتونونو، کارخانو او دولتـــي ادارو کـــې هـــم کارکوي.

اولادونه سربېره په درس ویلو له خپل مور او پلار سره هم مرسته کوي. هغه ماشومان چـــې پـــه

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ کې د مينې او مهربانۍ، روزنې او ښو کړو وړو څخه برخمن او په راتلونکې ژوند کـــې به ګټور اوپه زړه پورې کسان ترې جوړ شي.

هرشی ځانته يو ټاکلی ځای لري.

په کور کې هرشی يو ټاکلی ځای لري. ستاسې په نظر ولې په کور کې بايد بوټونه، کـــالي، کتابونه او نورشيان په ټاکلي ځای کې کېښودل شي؟ ددې لپاره چې يوه بانظمه کورنۍ واوسو او د اړتيا وړ شی د وخت له لاسه ورکولو پرته په آسانه پيداکړو نو هر شی بايد په خپل ټاکلي ځای کې کېښودل شي.

هرکار ځانته يو ځانګړی وخت لري

ورځې د کار او شپې د خوب او استراحت لپاره دي. درس ويل، لمونځ کول، بيده کېـــدل، تفـــريح کـــول، سپورت کول، د دوستانو ليدل او داسې نور هر يو پـــه خپل ټاکلي وخت کې ترسره کېږي.

د شنبې له ورځې څخه د پنجشنبې تر ورځې پورې دکار ورځې دي. د جمعې په ورځ کار نه کوو او د جمعـــې ورځ د جمعې په لمانځه کې د ګډون، د دوستانو د ليدو او د ناروغانو د پوښتنې ورځ ده.

زده کوونکی دکتاب لټولو په حال کې

زده کوونکی د سپورت کولو په حال کې

زده کوونکی د ليکلو په وخت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ باید په ژوندانه کې سمون راولو، یعنې:

خپله دنده وپېژنو او په هغې باندې عمل وکړو.	هرشی په خپل ټاکلی ځای کې کښېږدو.	هرکار په خپل ټاکلي وخت کې سرته ورسوو.

- د ټـولګي زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شـــي. هره ډله دې خپل ورځنې کارونه لست کړي.
- د زده کوونکو هره ډله دې د خپلو ورځنیو کارونو د سرته رسولو لپاره یو مهال ویش ولري.

پوښتنې:

۱ـــ تاسې په کورني ژوندانه کې کومې دندې لرئ؟

۲ـــ د جمعې ورځ د کومو کارونو لپاره ده؟

۳ـــ له دود سره سم پلار او مور په کورنۍ کې کوم کارونه سرته رسوي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل مور او پلار په مرسته په کورني ژوندانه کې د نظم ټینګـښت لپاره د هرچا دنده، د هرشي لپاره ځاي او د هرکار لپاره ټاکلي وخت وټاکئ، د بېلګې په توګه:

پلار مې ښوونکی دی. له سهار څخه تر غرمې پورې په خپله دنده کې بوخت وي. له هغې وروسته دکور په چارو کې برخه اخلي.

....

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

ښوونځی

د ښوونځي اوښووني او روزنې ارزښت

موخې:
- زده کوونکي دې ښوونځي او د هغه ارزښت وپېژني.
- زده کوونکي باید له ښوونځي سره مینه پیداکړي.

له لاندې لغتونه سره بلد شئ:

بنسټ	تهداب، اساس
فرهنګ	علم، پوهه، د يو قوم او ولس علمي او ادبي آثار
شموليت	شامليدل
داخليدل	ننوتل، ګډون کول
چمتو	تيار، آماده

- ښوونځی او ښوونه اوروزنه زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- ښوونځي ته له راتلو ځخه ستاسې هدف څه دی؟
- که ښوونځي ته لاړ نشئ، څه کېږي؟

ښوونځی د پوهې، ښو اخلاقو او د ژوند د مهـــارتونو د زده کـــړې ځای دی. موږ پـــه ښوونځي کې لیک، لوست او پوهه زده کوو. د ښوونې او روزنې بنسټیزه موخه د زده کوونکو روزل او د ښه ژوند کولو لپاره چمتو کول دي، چې وکړای شي له دې لارې ځخـــه د خپـــل ځان، خپل خالق، خپلو اسلامي دندو، دين او فرهنګ په پيژندلو بريالی شي او د نړۍ پرمختګونه وپيژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښوونځي په لوستلو سره موږ لاندې ګټې لاس ته راوړو.

....

....

....

پوښتنې:

۱ – آیا په ښوونځي کې له خپل شمولیت څخه خوښ یاست؟ که هو، نو ولې؟

۲ – د نړۍ اوسني پرمختګونه له کومې لارې لاس ته راغلي دي؟

۳ – تاسي دخه لپاره د پوهې په زده کړه کې کوښښ کوئ؟

۴ – آیا خپل ښوونکي او ښوونځی درباندې ګران دی؟ که هو، نو ولې؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د مشرانو په مرسته د هغو کسانو نوموونه ولیکئ، چې یو وخت ستاسې له ښوونځي څخه فارغ شوي دي او نن د هیواد خدمتګاران ګڼل کیږي. یا د هیواد د څو پوهانو نوموونه ولیکئ او بیا یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

د ښوونځي د غړو دندې

موخې:

- زده کوونکی دې په ښوونځي کې خپلې دندې وپېژني.
- په زده کوونکو کې دې د ښوونځي مقرراتو ته د درناوی روحیه پیاوړې شي.
- زده کوونکی دې د ښوونځي په چارو کې برخه واخلي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

مقررات	اصول، منلې شوې لارې چارې
روحیه	مفکوره، فکر
پرتله	مقایسه کول
ځنډ	معطلي، وخت نیول
سمون	برابرول، سمول
مقام	دریځ– چارواکی
توکي	مواد، شیان
ازموینه	ازمایښت، امتحان
ژغورل	ساتل، نجات ورکول
سمسورتیا	ښکلا، آبادي، سرسبزي

- تاسې په ښوونځي کې په څه ډول کارونو کې برخه اخلئ؟
- څوک ستاسې په ښوونځی کې د نورو په پرتله په کارونو کې زیات کوښښ کوي؟

د ښوونځي مدیر له زده کوونکو سره د لیدنې په حال کې

د ښوونکو مجلس د چارو د سمون په اړه

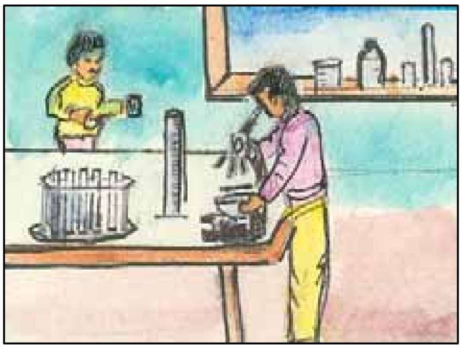

زده کوونکي د زده کړې په حالت کې

ملازم د پاکي اوصفايي په حالت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهيږو چې يو ماشين يا يو ساعت له بېلو بېلو پرزو څخه جوړ شوي او هره پرزه يې يوه ځانګړې دنده لري. که چېرې له دغو پرزو څخه کومه يوه يې خپله دنده پـه ښه توګه سرته ونه رسوي، د نورو پرزو په دندوکې هم خنډ را منځته کېـږي. پـه همدې توګه د ښوونځي غړي هم هر يو خپله ورسپارل شوې دنده اجـرا کـوي. د بېلګې په توګـه، د ښوونځي د مدير دنده د نورو په پرتله درنه ده. د ښـــوونځي او د شاوخوا سيمو د خلکو او لوړو چارواکو ترمنځ د اړيکو ټينګـول، په ښوونځي کې د نظم راوستل، د ښوونځي د چارو د سمون په موخه د غونډو جوړول او داسې نورې دندې په غاړه لري.

د ښوونځي د مرستيالانو او سرښوونکو دندې د مديرانو د نشتوالي په صـورت کې د هغوی د دندو تر سره کول، د ښوونځي سرپرستي کول، د لوســت د مهـال وېش جوړول، د لوست له توکو، د سوبتيا او ترقي تعليم د کتابونو برابرول او داسي نورو څخه عبارت دي.

د ښوونکو دنده ټولګي ته په وخت راتـګ، د زده کوونکو د احوال پوښتنه او د هغوی کورني حالت باندې پوهېدل، د لوست لپاره تياری او د زده کوونکو پوښتنوته ځواب ورکول او د هغوی سمو اوښو روزلو څخه عبارت ده.

ملازمين د ښوونځي د پاک ساتلو دنده په غاړه لري.

زده کوونکي دنده لري چې په خپل وخت ښوونځي ته راشي. دوی بايد په خپلو درسونو کې زيار وباسي. زده کوونکي بايد د خپلو ښوونکو خبروته غوږ ونيــسي. زده کوونکي دې له ناسوبتيا څخه په ځانګړې توګه د آزموينې په ورځو کــې ځـان وژغوری. زده کوونکي دې په خپل سر له ټولګي څخه بهر و نه وځي. دوی بايـد د خپل ښوونځي د سمسورتيا په چاروکې برخه واخلي.

زده کوونکي بايد د ښوونځي د چارواکو له خوا ورسپارل شوې دندې په ســم ډول سرته ورسوي، چې ښوونځی مو لا نور هم ښه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د زده کوونکو دندې په لاندې ډول دي:

په خپل وخت ټولګي ته راشي.

....

....

پوښتنې:

۱ــ په ښوونځي کې د زده‌کوونکو دندې کومې دي؟

۲ــ د ښوونځي په چاروکې برخه اخېستل څه ګټه لري؟

۳ــ که چېرې چارې په ښه توګه تر سره نه شي، څه به پېښ شي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د ښوونځي د مدیر د دندو په هکله یو مطلب برابر کړئ؟

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم لوست

د ښوونځي، ښوونې او روزنې تاریخ

موخه:

- زده کوونکي دې په هېواد کې د ښوونځي، ښوونې او روزنې له تاریخ سره آشنا شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

هېواد	مملکت
نظامي	پوځي
پرمختګ	ترقي
پرانیستل	بېرته کول، افتتاح کول

- په پخوا زمانو کې زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه څه ډول وه؟
- زده کوونکو ته څه ډول درس ورکول کېده؟

زموږ په ګران هېواد افغانستان کې د کوچنیانو ښوونه او روزنه له ډېر پخوا څخه دود وه. کوچنیانو ته به په جوماتونو او د دوی په کورونو کې زده کړه کېده. لوستل او لیکل به یې زده‌کول.

ټولګی تر ونې لاندې د سبق ویلو په حال کې

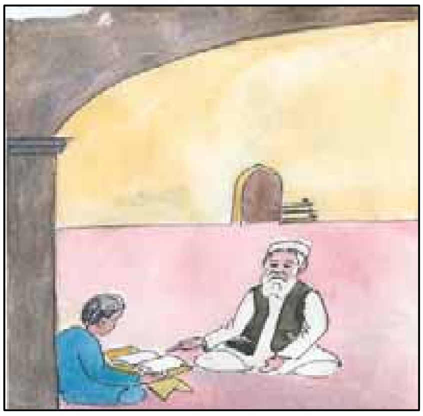

ملا په جومات کې یو ماشوم ته لوست ور زده کوي

د ننني ټولګی د لوست یوه منظره

ننني ښوونځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسمي پوهنې بنسټ د امیر شیر علي خان[1] د پاچهۍ په وخت کې د دوو ښوونځیو په جوړېدو سره کېښودل شو، چې یوېې ملکي او بل یې پوځي و. له هغه وروسته لومړنی عصري ښوونځی د (حبیبیې لیسه) وه چې دامیر حبیب الله خان په وخت کې[2] تاسیس شوه.
د امیر امان الله خان په وخت کې[3] په افغانستان کې ښوونې او روزنې ښه پرمختګ وکړ. د نارینه وو په عصري ښوونځیو سربېره یو ښځینه ښوونځی د (مستورات) په نامه په کابل کې پرانیستل شو. د حبیب الله کلکاني په وخت کې ښوونځي وتړل شول. وروسته بیا د محمد نادرخان په وخت کې د ښوونځیو دروازې بیا د زده‌کوونکو پر مخ پرانیستل شوې او د محمدظاهر خان په وخت کې یې زیات پرمختګ وکړ.
د وخت په تېرېدو او زمونږ په هېواد کې د بدلونونو په رامنځته کېدو د پوهنې په سیستم کې زیات بدلونونه راغلل او د نړۍ د ښوونې له کاروان څخه وروسته پاتې شو. په هېواد کې د ډېرو تحولاتو او نوی تعلیمي نصاب په جوړېدو اوس زمونږ د ښوونې او روزنې سیستم د غوړېدو په حال کې دی.

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په خو کرښو کې ولیکئ.

....

....

....

پوښتنې:

۱ـ پخوا زمونږ په هېواد کې ښوونه او روزنه په څه ډول ترسره کېده؟

۲ـ د حبیبیې لیسه دکوم پاچا په وخت کې پرانیستل شوې ده؟

۳ـ د لومړي ځل لپاره ښځینه ښوونځی د چا په وخت کې او په کوم ځای کې پرانیستل شو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د لویانو په مرسته د هغو کسانو نومونه ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ چې ستاسې له ښوونځي سره یې ډول ډول مرستې کړې دي.

---

[1] - (امیر شیر علي خان له ۱۲۴۲ - ۱۲۵۷هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

[2] - (امیر حبیب الله خان له ۱۲۸۰ - ۱۲۹۸هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

[3] - (امیر امان الله خان له ۱۲۹۸ - ۱۳۰۸هــ.ق پورې د افغانستان پاچا و.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

کلی

په کلي کې استوګنه

موخه:

- زده کوونکي دې په کلي کې له ژوند کولو سره آشنا شي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ

ګواښ	تهديد
واک	اختيار
څرځای	د څارويو د څرولو ځای
استوګنځي	د اوسيدو ځای، کور
داړونکی	څيري کوونکي، ځناور
څاروي	حيوانات

- په کلي کې د ژوند کولو په هکله څه پوهيږې؟
- په کلي کې ژوند په څه ډول سره منځ ته راغلی دی؟

د کوچيانو د ژوند انځور

پخوا زمانو کې خلکو له دې څخه مخکې چې په کلو کې ژوند پيل کړي، د کوچيانو په څېر ژوند کاوه. دغه ژوند، چې په غرونو او سوځوونکو دښتو کې تېريده، له ستونزو ډک و.

وچکاليو او د هوا ناڅاپي بدلونونو به څرځايونه له منځه وړل. دې کار به خلک په وېره کې اچول او د دوی ژوند به يې له ګواښ سره مخامخ کاوه.

د همدې ستونزو له امله هغوی داسې وپتييله، په داسې ځايونو کې د تل لپاره پاتې شي، چې هلته اوبه وي.

د اوبو تر څنګ ژوند پيلول د ژوند اړتيا وه. دغه ژوند هغوی ته څه ګټه رسوله او په پای کې يې څه وکړل؟

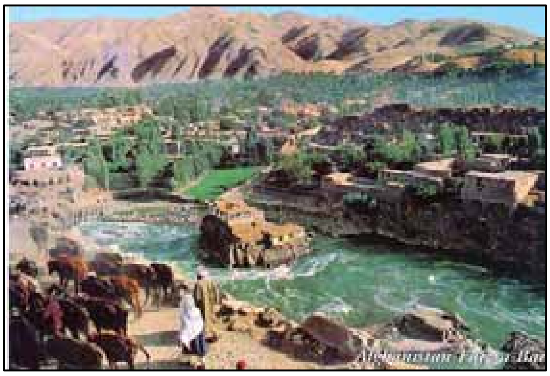

د کليوالي ژوندون انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې نوي ژوند له پیل څخه وروسته هغوی دکال په اوږدو کې اوبه درلودې او هم به یې له هغو څرې ځایونو څخه چې د دایمي اوبو تر څنګ پراته و، ګټه اخیستله. له دې وروسته یې له یو ځای څخه بل ځای ته د کوچېدو پر ځای په هغو ځایونو کې کلیوالی ژوند پیل کړ، چې تر څنګ یې د سیندونو او چینو په څیر د اوبو دایمي سر چیني پرتې وې. وروسته یې کرار، کرار د شاوخوا سیمو د لاندې کولو په موخه هغوی ته لاسونه ور وغځول او لاندې یې کړې. له دې وروسته یې د موسم په بدلیدو سره خپل ځایونه نه بدلول، ځکه هغه کورونه چې له ډبرو، خټو او لرګیو څخه یې جوړول دوی یې له ګرمۍ سړو او ځناورو څخه ساتل.

دټولګي دننه فعالیت

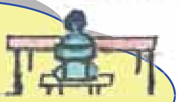

د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په دوو کرښو کې ولیکئ.

....

....

پوښتنې:

۱ــ کوچیان ولې له یو ځای څخه بل ځای ته درومي؟

۲ــ د کلیو د منځته راتلو لاملونه ووایئ.

۳ــ کلیوالي ژوند د کوچیانو له ژوند سره څه توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل کلي د جوړېدو په هکله له مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړئ او بیا یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم لوست

د کليوالو کسبونه او لاسي کارونه

موخې:
- زده کوونکو ته دې کليوالي کسبونه او لاسي کارونه ور وپېژندل شي.
- زده کوونکی دې د کليوالي کسبونو او لاسي کارونو له اقتصادي ارزښت سره مينه او اړيکې پيدا کړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

بوخت	لګيا مصروف، مشغول
پياوړی	غښتلی، قوي، ټينګ، کلک، محکم

- په کلي کې څه ډول کسبونه او لاسي کارونه دود لري؟
- د کليوالي کسبګرو څه ډول توليدات د کلي د اوسېدونکو اړتياوې پوره کولای شي؟

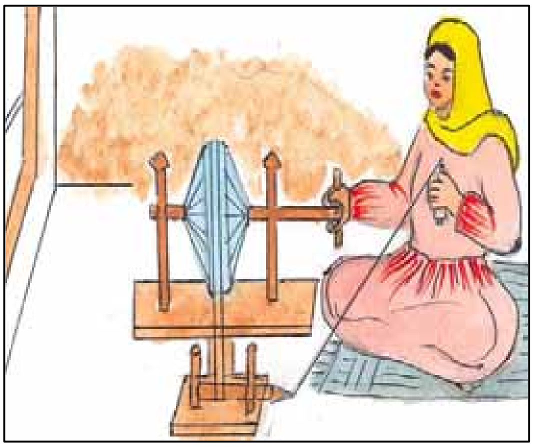
تار وريښل

د کليو اوسيدونکي زياتره د بزګرۍ په چارو بوخت وي، خو د هغې تر څنګ ځنې کسان د خپلو کليوالو د ستونزو او اړتياوو د ليرې کولو لپاره ځنې ځانګړي کسبونه او لاسي کارونه سرته رسوي، لکه: پښګري، ترکاڼي، کولالي، خټګري، ټټاري، زرګري، حلبي سازي، پوزي اوبدل، غالۍ اوبدل، ټغر او سترنجۍ اوبدل، شال اوبدل، لونګۍ اوبدل، جاکټ اوبدل، خامک ګنډل، چرمه ګنډل او داسې نور.

غالۍ اوبدل

درانه کسبونه، لکه: پښګري، خټګري، ترکاڼي او داسې نور د نارينه وو کار دی، په داسې حال کې چې لاسي کارونه، لکه خامک ګنډل، چرمه ګنډل او داسې نور زياتره د ښځو په واسطه تر سره کيږي. په دې ډلې کې غالۍ، ټغر او د خامک ګنډنې ځينې ټوټې د هېواد د صادراتو يوه مهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه جوړوي.

آیا کلیوالي کسبګر د کلیوالو ټولي اړتیاوې پوره کولای شي؟ که د کلیوالو اړتیاوې په خپل کلي کې ترسره نشي نوڅه کوي؟ د کلیوالو کسبګرو تولید ډېر لږ او ساده وي او د خپلو کلیوالو ټولې اړتیاوې نشي پوره کولی. له دې کبله د کلو خلک خپلې اړتیاوې له خپلو نږدې بازارونو څخه پوره کوي.

پښ د کار په حال کې

- د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه ووایاست. د بېلګې په توګه:
- د کلو زیاتره اوسیدونکي د بزګرۍ په چارو بوخت وي.
- ....
- ....

پوښتنې:

۱- د لاسي کارونو کوم ډول تولیدات د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي؟

۲- ښځې په کوم ډول کلیوالي کسبونو او لاسي چارو کې برخه اخلي؟

۳- د کلو نارینه په کوم ډول کسبونو کې بوخت وي؟

له ټولګي د باندې فعالیت:

د لویانو په مرسته دکلیوالي کسبونو او لاسي چارو ګټې ولیکئ. د مثال په توګه:

- کورنی اقتصاد پیاوړی کوي.
- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم لوست

کلی او کرنه

موخې:

- زده کوونکي دې له کرنې سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د کلي د کرنې پيداوار يو له بله سره بېل کړای شي.
- زده کوونکي دې له کرنې سره مينه پيداکړي.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

غوره کول	خوښول، انتخابول، ټاکل
پيل	شروع کول
پاملرنه	فکر کول، توجه کول
لړ	سلسله

- ستاسې د استوګنې په ځای کې د کرنې کوم ډول پيداوار (محصولات) ډېر دي؟
- آيا تاسې د کرنې په چاروکې له خپلې کورنۍ سره مرسته کوئ؟

د ځمکې يوې کول

هغه شی چې تر نورو د مخه د کليــوالي ژوند د غوره کولو او ښه کيدو لامل شــو، د کرنې پيل و. انسانان د بوټو او ونو د شـــنه کيدو څرنګوالي ته په پــاملرنې او د ښــې او مناسبې خاورې لړلو له امله په دې وپوهېـدل چې د تخمونو په کرلو او اوبه کولو کولی شي خپل ځانته خواړه برابر کړي. په کرنې باندې په بوختېدو يې وکړای شول چې زيات حاصلات لاس ته راوړي.

د غنمو ربېل (غنم لو)

ستاسو په کلي کې څه څه شيان کرل کيږي؟

زموږ د هېواد بېلابېل ځايونه بېلابيله آب هوا لري. له دې امله کرنيز محصولات يې هم بېلابېل دي. په کلو کــې پــر بزګرانو سربېره، ښځې او نارينه هم له هغوی سره د کرنې په چارو کې مرسته کوي.

زموږ د هېواد غلې، سابه، مېوې او نــور بوټي په لاندې ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. غلې لکه: غنم، وريجې، وربشې او جوار
۲. حبوبات لکه: لوبيا، چنې (نخود) مشنگ، باقلي او مۍ (ماش)
۳. غوړلرونکي تخمونه لکه: پندانه (پنبه دانه)، کونځلې، زغر، شړشم او لمر گلي
۴. طبي بوټي لکه: هنجه، باديان او خوږه ولې
۵. خواږه بوټي لکه: گني، چغندر
۶. تازه مېوې لکه: انگور، زردآلو، گيلاس، آلوبالو، شفتالو، توت، منې، ناک، انار، خټکي، هندوانه، مالته، نارنج او ليمو.
۷. وچې ميوې، لکه: بادام، پسته، غوز، اوجلغوزي.
۸. د سبو ډولونه لکه: بانجان، باټينگر، کدو، هوږه، پياز، مرچ، کچالو او داسې نور.

پر پورتنيو کرنيزو محصولاتو سربيره د هېواد په ځينو ولايتونو کې يولړ ځنگلونه هم شته چې له ميوو او لرگيو څخه يې گټه اخيستل کيږي.

وچې او تازه مېوې او ځينې طبي بوټي بهرنيو هېوادونو ته لېږل کېږي چې د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

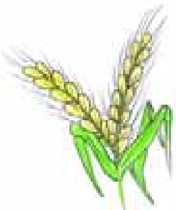

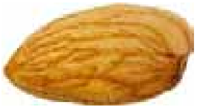

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د خپلې سیمې کرنیز محـــصولات ولیکي.

....

....

پوښتنې:

۱. ستاسې د اوسیدو په ځای کې کوم ډول بوټي او مېوې زیات اقتصادي ارزښت لري؟

۲. کرنه زموږ په کورني ژوندانه کې څه ارزښت لري؟

۳. ولې د یوې سیمې کرنیز حاصلات د بلې سیمې له کرنیزو حاصلاتو سره توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکي دې د ښوونځي او یا د کور د انګړ په یوې برخې کې ښکلي ګلان وکري.

زده کوونکي دې د مور او پلار په مرسته د طبي بوټو نومونه ولیکي.

....

....

....

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

يولسم لوست

کلی او څاروي

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

وس	توان، طاقت
اهلي	هغه څاروي چې په کورونو کې روزل کیږي
ډله	ګروپ

موخې:

- زده کوونکي دې له مالدارۍ سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د څارويو د روزلو لارې چارې زده کړي.

- په کلي کې څه ډول کورني حیوانات روزل او ساتل کیږي؟
- په کلو کې څوک د مالدارۍ له حاصلاتو څخه ګټه اخلي؟

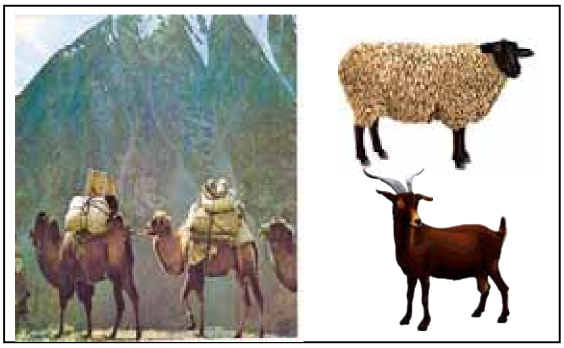

مالداري اصلاً د کوچیانو دنده ده، خو دکلو اوسیدونکي هم د اړتیا له مخې ځیني اهلي څاروي لکه، غواوې، غوایان، اوښان، پسونه، مېږې، وزې، آسان، خره او کچرې د خپل وس او اړتیا په اندازه ساتي. څرنګه چې د اهلي څارويو روزل اوساتل له کلیوالو سره د هغوی د اقتصاد په پیاوړتیا کې مرسته کوي، له دې امله د هغوی له ساتنې سره مینه لري.

د کلیو خلک ولې اهلي څاروي ساتي؟

هغسې چې د کلي د ژوندانه کچه د ښارونو د ژوندانه د کچې په پرتله ډېره ټیټه ده او د ژوندانه اړتیاوې یې په آسانۍ سره نه پوره کېږي، له همدې کبله د کلو د اوسیدونکي د خپلو اړتیاو د پوره کولو لپاره یو شمېر لاندیني اهلي څاروي روزي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه آس، غويي او خر د بارونو په وړلو راوړلو او د کروندې په يوې کولو کې ورڅخه کار اخېستل کيږي.

د څينو محصولاتو څخه لکه، شيدې، وړۍ، پوستکي او غوښې ګټه اخلي.

د مالدارۍ محصولات، لکه پينبه (د قره قلي پوستکي)، وړۍ، د څارويو پوستکي، پردې سربېره چې د هېواد په دننه کې ترې ګټه اخېستل کېږي، بهر ته هم صادرېږي او د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي.

ټولګي دې په ډلو ووېشل شي، هره ډله دې د خپلې سيمې د مالدارۍ محصولات وليکي.

....

....

پوښتنې:

۱. ستاسې د کلي د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم شيان بهر ته لېږل کېږي؟

۲. ستاسې د سيمې د مالدارۍ له محصولاتو څخه کوم يو يې يوازې ستاسې په کلي کې کارول کېږي؟

۳. اهلي څاروي د څه شي لپاره روزل کيږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپل مور او پلار په مرسته د مالدارۍ ګټې وليکي، د مثال په توګه:

د هغوی له محصولاتو څخه لکه: شيدې، کوچ، او مستې، ګټه اخيستل کيږي.

....

....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

څلورم څپرکی

ښار

ښاري ژوند

موخه:
زده کوونکي دې له ښاري ژوند سره بلد شي.

د لاندې لغتونو سره بلد شئ:

پرتله	مقایسه کول
پوړ	منزل
توپير	فرق
لګيا	بوخت
واټن	فاصله

- د ښاري ژوند په هکله څه معلومات لرئ؟
- ښاري او کليوالي ژوند يو له بل سره څه توپيرونه لري؟

په ښارونو کې زيات شمېر خلک ژوند کوي. د ښارونو ګڼه ګوڼه د کلو په پرتله زياته ده. په ښار کې دولتي ادارې، روغتونونه، ښوونځي او مدرسې وي او په کلو کې زياتره خلک په کرنه او مالدارۍ لګيا وي.

د هرات ښار انځور

د کابل ښار انځور

د ښار زياتره اوسيدونکي په کارخانو، هټيو او دولتي ادارو کې په کار بوخت وي. په ښار کې د کورونو او د کار ځايونو ترمنځ واټن زيات وي. ځينې خلک د تګ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتګ په وخت کې له ترانسپورتي وسایطو، لکه موټر، موټر سایکل، بایسیکل او نورو څخه کار اخلي.

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو وویشئ. د زده کوونکو هره برخه دې د ښار د ښېګڼو په هکله معلومات چمتو او په ټولګي کې دې يې بیان کړي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱_ ولې په ښار کې د کلیو په پرتله ګڼه ګوڼه زیاته وي؟

۲_ ولې په کلیو کې د ښارونو په پرتله کرنه زیاته وي؟

۳_ ولې په ښارونو کې څو پوړیزه ودانۍ زیاتې جوړېږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

زده کوونکی دې د کورنۍ په مرسته د ښار او ښاروالۍ د کار کوونکو دندې په ګوته کړي.

- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم لوست

ښاري کسبونه

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

ګومارل	بوختول، مشغلول، ټاکل، مقررول
بوخت	لګيا، مصروف

موخه:

زده کوونکي دې ښاری کسبونه وپېژني.

- **ستاسې پلار په څه کسب اوکار بوخت دی؟**
- **په ښار کې څه ډول کسبونه شته؟**

په ښارونو کې زيات شمېر خلک ژوند کوي. په ښار کې هر ډول کسبونه، لکه: پېنګري، مسګري، زرګري، خټګري، ترکاڼي، کولالي، خياطي او داسې نور شته.

کله چې مونږ ښارته لاړ شو، هلته د انسانانو په لاس جوړ شوي ډول ډول شيان ګورو. لکه، موټر، موټر سايکل، بايسيکل، راډيو، تلويزيون، بېلابېل ټوکران، د کور سامان او داسې نور. يو زيات شمېر خلک په دې کارونو ګومارل شوي دي. د ښار نور اوسيدونکي په نورو کارونو لکه: طبابت، دوکانداری، ماموريت ښوونه او روزنه بوخت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو وویشئ. هره برخه دې د ښار د یو کسب په هکله معلومات ورکړي.

- ....
- ....

پوښتني:

۱ـ پښتانه د خلکو د اړتیاوو لپاره څه شیان جوړوي؟

۲ـ د ترکاڼۍ په هکله معلومات ورکړئ.

۳ـ د ښاري کسبونو نمونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې د خپلې کورنۍ په مرسته هغه کسبونه چې د دوی په سیمه کې موجود دي، ولیکي او په ټولګي کې دې یې ولولي.

- ....
- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوارلسم لوست

ترافيکي مقررات

موخه:
زده کوونکي دې ترافيکي مقررات وپېژني.

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

اشاره	نښه
موظفين	ګومارل شوي
پياده رو	پلی لار

- ترافيکي نښې پېژنئ؟
- د ترافيکي کار کوونکو دنده څه ده؟
- ترافيکي مقررات ولې را منځته شوي؟

له سړک څخه د تېرېدو په حال کې بايد ترافيکي نښو ته پام وکړو او هغه مراعات کړو.

په څلور لاروکې ترافيکي څراغونه شته. ترافيکي څراغونه درې رنګه لري، زرغون رنګ له سړک څخه د تېرېدو او حرکت نښه ده، ژېړ رنګ د چمتو والي نښه، او سور رنګ د درېدلو نښه ده.

له سړک څخه د تيريدو په حال کې بايد د ترافيک د کار کوونکو لارښوونو ته پام وکړو. له موټر څخه د کښېنته کېدو وروسته بايد له هغې لارې څخه ګټه واخلو، چې د خلکو د تګ او راتګ لپاره ټاکل شوې ده.

ترافيکي کار کوونکي دنده لري، چې په څلور لاروکې ترافيکي نظم په پام کې ونيسي. موږ بايد ترافيکي قوانين او مقررات مراعات کړو، چې له کومې ترافيکي پېښې سره مخامخ نه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعاليت

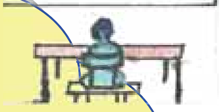

د ټولګي زده کوونکي په څو برخو وويشئ. د زده کوونکو هره برخه دې خالي ځايونه ډک او په ټولګي کې دې، ووايي.

۱- آيا پوهېږئ چې ترافيکي څراغونه د سړکونو په کوم ځاي کي موقعيت لري؟

۲ - زرغون رنګ له سړک نه د تېريدو اشاره ده.

۳- ....

۴- ....

پوښتنې:

۱ـ ترافيکي پېښې ولې را منځته کېږي؟

۲ـ د ترافيکي پېښو د مخنيوي لپاره بايد څه وکړو؟

۳ـ هغه څوک چې په ترافيکي مقرراتو عمل نه کوي، څه ورته پېښيږي؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

هريو زده کوونکی دې د خپلې کورنۍ په مرسته د ترافيکي کار کوونکو د دندو په هکله معلومات چمتو او په ټولګي کې دې يې بيان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

دولتي اداري

له لاندې لغتونو سره بلد شئ:

پلازمېنه	پايتخت
روابط	اړيکې
غوره	مهم، عمده، په زړه پورې
اړتيا	ضرورت

موخه:
زده کوونکي دې دولتي اداري وپېژني.

- زموږ په وطن کې کومې دولتي اداري شته؟
- دغه اداري کومې دندې ترسره کوي؟

هر دولت د نظم او قانون د ټينګولو او په هېواد کې د کارونو د سرته رسولو لپاره ځينو ادارو ته اړتيا لري، چې دغه اداري د وزارت په نوم يادېږي. لکه: له وطن څخه د دفاع او امنيت ټينګول، مخابرات، ښوونه او روزنه، حمل ونقل ، روغتيا، کرنه، صنايع او داسې نور. وزارتونه د هېواد په پلازمېنه کې موقعيت لري او د هر وزارت استازي د رياست تر نامه لاندې په ولايتونو او د مديريتونو په نامه په ولسواليو کې کار کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرتېري د هېواد د پولو د دفاع، پولیس د کورني یا داخلي نظم او امن راوســـتلو او د قانون پلي کولو، ملکي مامورین د هېوادوالو د نورو کارونو، ښوونکي د وطن د اولادونــو د ښووني او روزني د چارو په ترسره کولو بوخت دي.

د ټولګي زده کوونکي په څو ډلو ووېشئ. هره ډله دې د لوســـت غوره مطلبونه ټولګیوالو ته ولولي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱- هر دولت د ښه نظم د ټینګښت په خاطر څه شي ته اړتیا لري؟

۲- سرتېري په وطن کې کومې دندې سرته رسوي؟

۳- په ښوونځي کې د ښوونکي دندې وښایاست؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

هر یو زده کوونکي دې د کورنۍ په مرسته د وزارتونو نومونه ولیکي او په ټولګي کې دې یې بیان کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست

د ښارونو ډولونه

موخې:

- زده کوونکي دې د ښارونو ډولونه وپېژني.
- ښارونه د نقشې پر مخ پیدا کړي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

سیمساري	د ښځو د سینګار د شیانو هټۍ (دکان)
پښ	آهنګر
بزازي	د ټوکرانو پلورلو هټۍ
ککړ	چټل، لړلی، ناپاک

- تاسې په څه ډول ښار کې ژوند کوئ؟

ځينې ښارونه کوچني دي، چې بازارونه يې لږ دوکانونه لري او يو لږ شمېر کسبګر په کې کار کوي. دې ډول ته ښارګوټې وايي. داسې ښارونه د خپل اړتيا وړ مواد له لويو ښارونو څخه راوړي. په لويو ښارونو کې لوی بازارونه وي، چې د هغو په ټاکلو ځايونو کې د پښانو، مسګرانو، حلبي جوړونکو، بزازانو، سيمسارۍ، د خوراکي شيانو او داسې نورو دوکانونه وي او هره برخه يې د هغه اړوند کسب او کار دکوڅې په نوم يادېږي.

زموږ په ګران هېواد کې لوی او تاريخي ښارونه شته، لکه: کابل، کندهار، هرات، مزارشريف او نور.

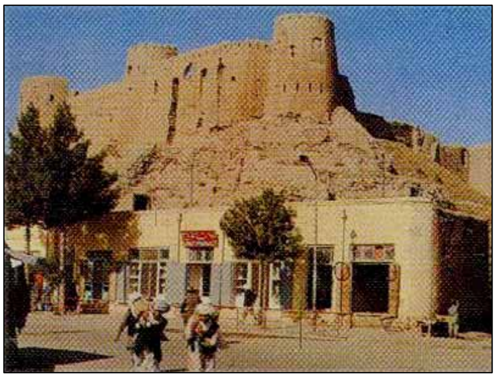

کوچنی ښار

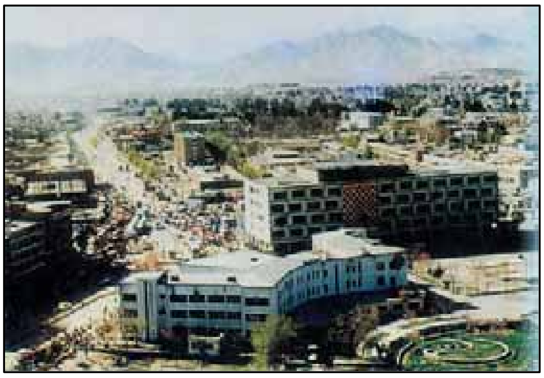

لوی ښار

په ښار کې د خلکو ګڼه ګوڼه زياته وي. که چېرې د ښار پاکوالي ته کلکه پاملرنه و نه شي، د ښار چاپېريال ژر ککړېږي او د دغه چاپېريال خلک په ډول، ډول ناروغيو اخته کېږي. موږ ته لازم دي چې خپل ښار لکه خپل کور وګڼو. د ښار ټول مقررات په خپل ځان ومنو او په ترافيکي قوانينو باندې يې ځان پوه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعالیت

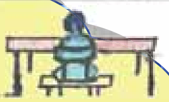

زموږ د وطن لوی ښارونه له .... څخه عبارت دي.

- ....
- ....

پوښتنې:

۱. ناپاکه چاپېریال څه زیانونه لري؟

۲. لوی او کوچني ښارونه له یوبل سره څه توپیر لري؟

۳. هغه خلک چې په ښارونو کې ژوند کوي په کومو کارونو بوخت دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست

د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه

موخه: زده کوونکي دې د افغانستان مهم او تاریخي ښارونه وپېژني.

- د افغانستان د څو مهمو ښارونو نومونه واخلئ؟
- د افغانستان د تاریخي ښارونو نومونه واخلئ؟

افغانستان یو لرغونی هېواد دی چې د بلخ (ام‌البلاد)، هرات، بامیانو، کابل، کاپیسا، بست، غـــور او غزنی په څېر لرغوني او تاریخی ښارونه لري. د وریښمو مشهوره لاره له همـــدې ځـــای څخـــه تېریدله چې د هند او چین هېوادونه یې له اروپا سره نښلول. د وخت په تېریدو د ژوند پـــه مختلفـــو څانګو کې پرمختګونـــه منځ ته راغلل او ښارونه هم پراخ شول. نن زمونږ د هېواد مهم او لوی ښارونه کابل، مزار شریف، کندهار، هرات، جلال آباد، کندز، بامیان او ګردیز دي.

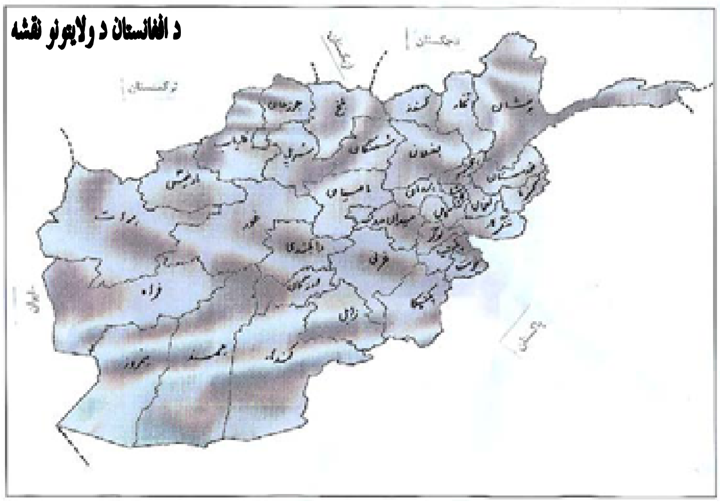

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په مختلفو ډلو ووېشئ. هره ډله دې د افغانستان مشهور ولایتونه لکه: کندهار، مزار شریف، پروان، کندز، پکتیا، هرات ، بامیان، غور او غزنې د نقشې پرمخ نښاني کړي.

پوښتنې:

۱- کوم ښار ته (ام البلاد) وايي؟

۲- د وربښمو لارې کومې سیمې سره نښلولې؟

۳- د افغانستان د څلورو تاریخي ښارونو نومونه واخلئ؟

۴- د افغانستان د اوسنیو پنځو مهمو او لویو ښارونو نومونه واخلئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ لوی ښارونه

موخه:

- زده کوونکي دې د نړۍ له لويو ښارونو سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نفوس	وګړي
تجارت	سوداګري
ستون	کرښه، ليکه، پايه
ګڼ ميشت	زيات اوسيدونکی

- د نړۍ د يوڅو لويو ښارونو نومونه اخيستلای شئ؟

د نړۍ ځينې ښارونه ديني او مذهبي ارزښت لري، لکه: مکه معظمه، مدينه منوره، بيت المقدس، واتيکان او ځينې د نفوس د زياتوالي، صنعت او تجارت له امله د اهميت وړ دي، لکه نيويارک، نوی ډهلی، توکيو، لندن، پاريس او نور.

د مدينې منورې ښار

په نړۍ کې زيات ګڼ ميشت ښارونه شته، چې د اوسيدونکو شمېر يې له لسو ميلونو څخه اوړي، لکه: د امريکا په متحده ايالتونو کې نيويارک، په جاپان کې توکيو، په انګلستان کې لندن، په روسيه کې مسکو،په هند کې بمبيي، په چين کې پيکن اوپه اندونيزيا کې جاګارتا.

د لندن ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي زده کوونکي په څو ډلو باندې ووېشئ. د هرې ډلې زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د ښي لاس د ستون کلمې د کیڼ لاس له کلمو سره ونښلوي.

تهران	عربستان
واشنګټن	انګلستان
لندن	اندونیزیا
جاګارتا	امریکا
مکه معظمه	ایران

پوښتنې:

۱ – د سمو جملو په وړاندې د (ص) توری او د ناسمو جملو په وړاندې د(غ) توری ولیکئ.

مسکو، د امریکا پایتخت دی. ( )

توکیو د جاپان پایتخت دی. ( )

مزارشریف د افغانستان پایتخت دي ( )

لندن د انګلستان پایتخت دي. ( )

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست

د ښاري ژوند چاپېريال

موخه:
زده کوونکي دې د ښاري ژوند له چاپېريال سره بلد شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

خځلي	راټوله شوې ناپاکي
لامل	سبب، علت

- تاسې چېرته ژوند کوئ؟
- ونې او ځنګلونه د ژوندانه چاپېريال ته څه ګټه رسوي؟

پاک اوسمسور چاپېريال

په ښارونو کې د وګړو او اوسېدونکو زیاتوالی د اوبو، خوراکي او د سون د توکو (موادو) د ډېر لګښت او په چاپېريال کې د خځلو د انباريدو لامل ګرځي، چې ډول ډول ناروغۍ منځ ته راوړي. دا داسې يوه ستونزه ده، چې د ښار په ټولو اوسېدونکو پورې اړه لري. له دې امله د ښار ټول اوسېدونکي بايد د خپل ښار په پاکوالي، نظم او سمسورتيا کې برخه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په ډلو وويشل شي. هره ډله دې له ورکـړ شوي مثال سره سم څو جملې وليکي.

د ښار هر يو اوسيدونکی بايد د چاپيريال په پاکوالي کې کوم کار وکړي.

– ....

– ....

پوښتنې:

۱– ښاروالي د چاپيريال په ساتنه کې څه رول لري؟

۲– څنګه موږ کولای شو چې خپل چاپيريال پاک وساتو؟

۳– ناپاکه چاپيريال د انسانانو په ژوند کې څه اغيزه لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

زده کوونکي دې د خپلو مشرانو په مرسته د پاک چاپيريال د ګټې په هکله يوڅه وليکي او په ټولګي کې دې يې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی

زموږ هېواد

ملي بيرغ

موخي:
- زده کوونکي بايد له ملي بيرغ سره آشنا شي.
- زده کوونکي دې د ملي بيرغ په اهميت پوه شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ښکېلاکگر	استعمار گران
ځانگړي	خاص، ځانگړي
احاطه	د يوه شي گرد چاپېره
وياړ	فخر
سمبول	علامه، نښه

- بيرغ د څه شي نښه ده؟
- زموږ ملي بيرغ څو رنگونه لري؟

که چيرې ملي بيرغ ته وگورئ، وبه وينئ چې درې رنگه لري: تور، سور او زرغون. د بيرغ رنگونه له کينې څخه ښي خواته يو د بل تر څنگ په مساوي برخو جوړ شوي دي. دا رنگونه د هېواد په تاريخ کې ځانگړی مفهوم لري.

- تور رنگ زموږ په هېواد کې د ښکېلاکگرو او تېري کوونکو توره نښه ده.
- سور رنگ د هېواد د خپلواکۍ د لارې د شهيدانو د سرو وينو نښه ده.
- زرغون رنگ د سمسورتيا او آبادۍ نښه ده. دغه رنگ په افغانستان او ټوله اسلامي نړۍ کې د پاملرنې وړ دی او خلک ورته په ډېر ارزښت قايل دي.

د افغانستان د ملي بيرغ نښان له سپين رنگه محراب او منبر څخه عبارت دی، چې په دووخنډو کې دوه بيرغونه لري. د منځ په پورتنۍ برخه کې يې د(لا اله الا الله محمد رسول الله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکه او سپیڅلې کلمه، الله اکبر او د راختلو په حال کې د لمر وړانګې، لاندینۍ برخه کې یې د (۱۲۹۸ لمریز) کال نېټه او د افغانستان نوم او په دوو څنډو یې د غنمو وږي را تاو شوي دي. محراب او منبر یې زموږ د خلکو د مسلمانۍ او د غنمو وږي د هېواد کرنیز توب څرګند وي. ملي بیرغ د هېواد د تاریخ په اوږدو کې زموږ د خلکو د ملي یووالي، خپلواکۍ او د ځمکنـــۍ بشپړتیا څرګندوی دی.

د ملي بیرغ ارزښت:

- ملي بیرغ د ملي یووالي او ویاړ نښه ده.
- ملي بیرغ د هېواد د تاریخ څرګندوی دی.
- ملي بیرغ د هېواد د خپلواکۍ او آزادۍ سمبول دی. له دې امله باید د هغه درنـــاوی وشي او باید د خپلو نیکونو په شان لکه د سترګو د کسي په څیر وساتل شي.

- د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې او له نورو سره دې خبرې پرې وکړي.

۱. ملي بیرغ د .... نښه ده.
۲. ملي بیرغ د.................... څرګندوی دی.
۳. ملي بیرغ زموږ د................ نښه ده.

پوښتنې:

۱. زموږ د ملي بیرغ رنګونه د څه شي استازیتوب کوي؟
۲. ولې باید دخپل ملي بیرغ درناوی کوو؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

- د ملي بیرغ په هکله څه احساس کوئ. د خپلو مشرانو په مرســـته یـــو مطلب جوړ کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

- د زده کوونکو هره ډله دې د کاغذ او رنګه قلم په واسطه ملي بـــیرغ جوړ او په ټولګي کې دې یې نورو ته وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ويشتم لوست

څلور اصلي سمتونه (لوري)

موخه:

- زده کوونکي دې لوري و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

طلوع	لمر راختل
غروب	لمر ښکته کېدل، پريوتل
نماينده	پلاوی، استازی

لمر هره ورځ له يوې خوا څخه راخېژي او بلې خواته پريوزي. انسانانو د لورو د پيژندلو لپاره د لمر له راختلو او پريوتلو څخه ګټه اخستي ده.

د لمر د راختلو خوا د ختيځ (شرق) په نامه يادوي. د لمر پريوتلو ته لويديځ (غرب) وايي. که موږ د لمر پريواته خواته داسې ودرېږو، چې شا مو د لمرخاته خواته وي په دې صورت کې به زموږ ښي خوا ته شمال او کيڼ خوا ته به مو سهيل وي. دا څلور خواوې چې نومونه يې واخيستل شول د اصلي څلورو خواو په نامه يادېږي. څلور خواوې د قطب نما او مقناطيسي ميلې په واسطې سره هم ټاکلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکی دې په څلورو ډلو ووېشل شي. هره ډلــه دې د یــوې اصلي خوا په لوري ودرېږي او څلور خواوې دې پیدا کړي او وروسته دې د هرې ډلې استازی خپل فعالیت نورو ته په عملي توګه ور وښيي.

پوښتنې:

۱. د څلورو اصلي خواوو نومونه واخلئ؟

۲. انسانان د لورو د پېژندلو لپاره له کومې طریقې څخه ګټه اخلي؟

۳. که تاسو مخ په لمرخاته ودرېږئ، ستاسو مخې، شا، ښی لاس او کیڼ لاس ته به کوم لوري واقع وي.

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

۱- د وزګارتیا په وخت کې کله مخ په لمر خاته یا لمر پرېواته او نورو لورو خواته ودرېږئ او وګورئ چې څرنګه کولای شئ سمتونه پیدا کړئ.

۲- د خپلې کورنۍ له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ چې د شمال او ختیځ ترمنځ لوري په څه نامه یادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ویشتم لوست

څلور فرعي سمتونه (لوري)

موخه:

- زده کوونکي دې فرعي لوري وپیژني.

دا لاندې لغتونه وپیژنئ

اصلي لوري	ختيځ، لویدیځ، شمال، جنوب
فرعي لوري	فرعي لوري د دوو نږدې اصلي لورو تر منځ موقعیت لري.
لوري	خوا
لویدیځ	غرب
ختيځ	شرق
ګاونډی	همسایه

– د سوېل او لویدیځ لورو منځ ته څه وايي؟

– یوه کوټه څلور دیواله لري، چې هر دیوال

يې یو اصلي لورى ښيي. آیا پوهیږئ چې دکوټې څلور ګوټونه (کونجونه) کوم لوري راښیي؟

فرعي لورى	اصلي لورى	فرعي لورى
اصلي لورى		اصلي لورى
فرعي لورى	اصلي لورى	فرعي لورى

ختیځ، لویدیځ، شمال او سوېل خوا وو ته اصلي لوري وايي. فرعي لوري د دوو اصلي لورو په منځ کې یو د بل تر څنګ واقع دی. هغه لورى چې د شمال او ختيځ په منځ کې پروت دی، د شمال ختيځ په نوم او هغه سمت چې د شمال او لویدیځ په منځ کې پروت دی د شمال لویدیځ په نوم یادیږي.

په همدې توګه هغه لورى چې د سوېل او ختيځ په منځ کې واقع دی، د سوېل ختيځ په نامه او هغه لورى چې د سوېل او لویدیځ په منځ کې پروت دی د سوېل لویدیځ په نوم یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

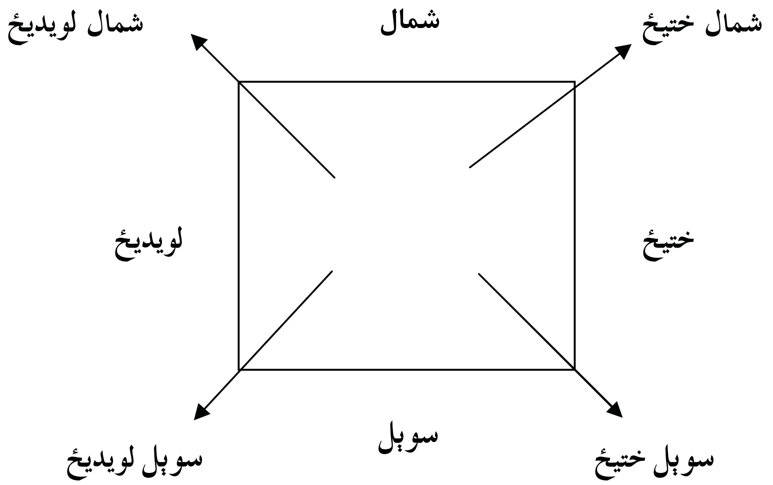

خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

د شمال اوختیځ منځ ته .... وایي.

د ختیځ او سوېل منځ ته .... وایي.

د شمال اولویدیځ منځ ته .... وایي.

د سوېل او لویدیځ منځ ته .... وایي.

پوښتني:

١– د فرعي څلورو خواو نومونه واخلئ؟

٢– ستاسو د کور شمال ختیځ لورته د چا کور واقع دی؟

٣– ستاسو د ښوونځي شمال لویدیځ لوري ته څه شی واقع دی؟

٤– ستاسو د سیمي د جومات سوېل لویدیځ ته کوم ځای موقعیت لري؟

٥– ستاسو د کور سوېل ختیځ خواته کوم ځای موقعیت لري؟

له ټولګي نه د باندي د زده کوونکو فعالیت:

کله چي خپل کورته راغلئ وګورئ چي په اصلي او فرعي سمتونو کـي ستاسـو ګاوندیان څوک دي. دا خبره سبا په ټولګي کي بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درویشتم لوست

نقشه او د هغې ځلور خواوې

موخې:

- زده کوونکي دې د نقشې په مخ لوري وپېژني.
- له بېلابېلو نقشو سره د زده کوونکو آشنا کول.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ

لوري	خواوې
علامه	نښه
ځير	په غور سره يوه شي ته کتل، دقت کول

– د نقشې په مخ سمتونه څنګه پیداکولای شئ؟

نقشه داسې وسیله ده، چې د هغې په واسطه د ځمکې د مخ هېوادونو او مختلفو سیمو پـه باره کې معلومات لاس ته راوړو. جغرافیایي نقشه موږ ته د وچـو، د سـمندرونو، غرونـو، سیندونو، ځنګلونـو، ښارونو او نورو موقعیت رانښيي. نقشه ډېر ډولونه لري، لکه طبیعی نقشه، سیاسي نقشه او نور. په نقشه کې داسې علامې کېښودل چې هره یوه یې مختلف ځایونه ښیي.

د شمال لوری د نقشې پورته خواته، د سوېل (جنـوب) لوری د نقشې کښته خوا ته، ختیځ لوری د نقشې ښـې لاس ته او د لویدیځ لوری د نقشې کـیڼ لاس تـه وي. تاسې کولای شئ، دا لوري د خپلو کتابونو په نقشو او یا پر دیوال باندې په ځړول شوو نقشو کې و ګورئ. کـه موږ کتاب یا نقشه خپلې مخې ته د میز په سـر کېږدو، هغه لوری چې موږ ته مخامخ او له موږ نه لېرې واقع دی، د شمال لوری او هغه لوری چې موږ ته نږدې دی د جنوب لوری دی. زموږ ښي لاس ته د نقشې ختیځ لوری او کیڼ لاس ته د نقشې لویدیځ لوری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نقشه چې غرونه اوسیندونه په کې ښودل شوی وي، د طبیعي نقشې په نامه یادېږي. هغه نقشه چې ولایتونه، ښارونه، پلازمېنې، بندرونه، ګډې پولې او هېوادونه په کې ښودل شوي وي د سیاسي نقشې په نامه یادیږي.

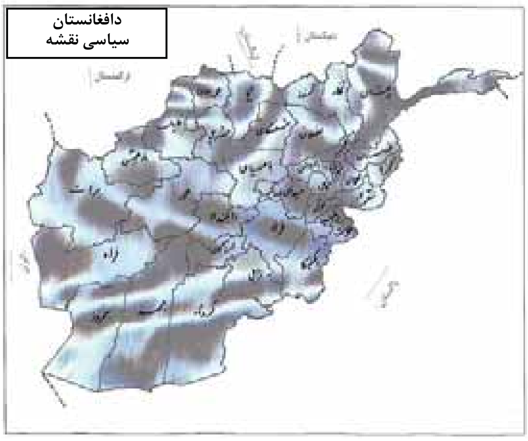

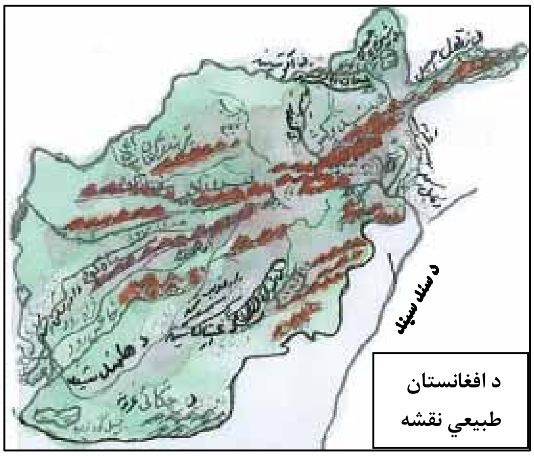

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي، بیا دې د هرې ډلې زده‌کوونکي خالي ځایونه د نقشې له مخې په مناسبو جملو سره ډک کړي. د افغانستان لویدیځ ته (   ) موقعیت لري. د افغانستان شمال ته د (   ) (   ) او (   ) جمهوریتونه پراته دي. د چین د خلکو جمهوریت زموږ د هېواد (   )خواته پروت دی.

پوښتنې:

۱ـ څو ډوله نقشې پېژنی؟

۲ـ د نقشې پرمخ څرنګه لوري موندلای شئ؟

۳ـ د نقشې پرمخ اصلي او فرعي لوري وښیئ؟

ټولګی نه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

داسې یوه نقشه رسم کړئ، چې د هغې پرمخ دخپل کور جومات او ښوونځي ځایونه وښودلای شئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلور ویشتم لوست

زموږ د هېواد ځلور خواوې

موخه:

- زده کوونکي دې د افغانستان له ګاونډیانو سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ګاونډي	همسایه
نړۍ	دنیا
غوره	ټاکلی، انتخاب، سم

- افغانستان د نړۍ په کومه برخه کې پروت دی؟
- د افغانستان ځلورو خواوو ته کوم هېوادونه پراته دي؟

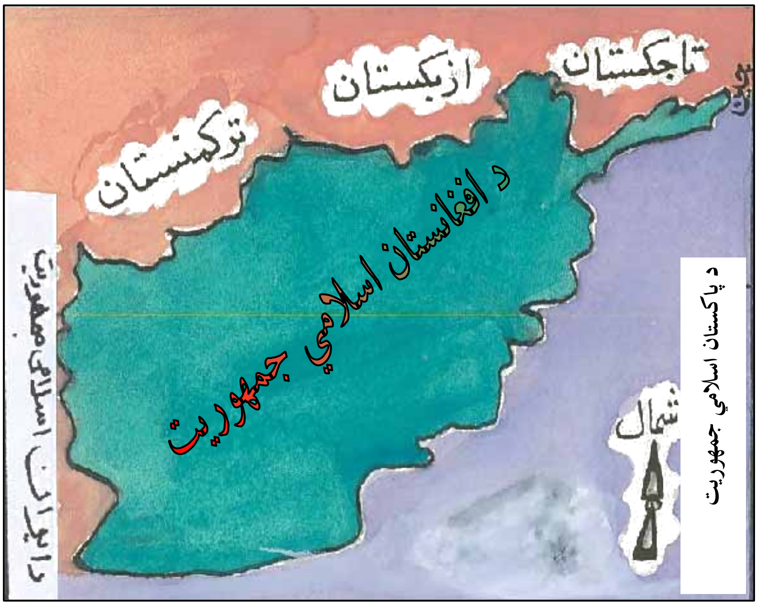

زموږ هېواد افغانستان د آسیا د لویې وچې په سوېل کې پروت او په وچې سره احاطه شوی دی. مساحت یې (٦٥٢) زره کیلومتره مربع دی. زموږ د هېواد شمالي ګاونډیان د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان اسلامي هېوادونه، لویدیځ ته مو د ایران اسلامي جمهوریت، سوېل او ختیځ سرحدونه د پاکستان اسلامي جمهوریت سره دیورند د تحمیلي کرښې په واسطه په نښه شوی چې د افغانستان خلکو هغه په رسمیت نه دی پیژندلی. په شمال ختیځه خواکې زموږ هېواد د چین له جمهوریت سره نښتی دی.

زموږ هېواد د آسیا په لویه وچه کې د خپل موقعیت له مخې ځانګړی ارزښت لري او د یوه پله په څېر د آسیا د لویې وچې زیاتره هېوادونه سره نښلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- دکینې خوا جملې په ښي خواکې له اړوندو کلمو سره ونښلوئ.

۱. ازبکستان	۱.زموږ د هېواد په شمال ختیځ کې پروت دئ.
۲. د ایران اسلامي جمهوریت	۲. زموږ د هېواد په شمال کې پروت دی.
۳. د چین دخلکو جمهوریت	۳.زموږ د هېواد په لویدیځ کې پروت دی.

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ

۱. افغانستان د آسیا د لویې وچې په کومه برخه کې پروت دی؟

الف: شمال

ب: ختیځ

ج: سوېل

۲. د افغانستان پراخوالی څو کیلومتره مربع دی؟

۳. د افغانستان د ګاونډیو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له ټولګي نه د باندي د زده کوونکو فعالیت:

زده کوونکي دې د خپل کتاب له مخې د هېواد نقشه رسم کړي او ټولګي ته دې راوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

زموږ د هېواد اداري وېش

موخه:

- زده کوونکي دې د هیواد د ولایتونو موقعیت وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

هېواد	وطن، مملکت
ګاونډیان	همسایګان
ګټه	فایده
پلازمېنه	مرکز، پایتخت

- تاسې د کوم ولایت یاستئ؟ له نقشې نه په ګټې اخستنې د خپل ولایت ګاونډیان وښیئ؟
- د هېواد د پنځو ولایتونو نومونه واخلئ؟

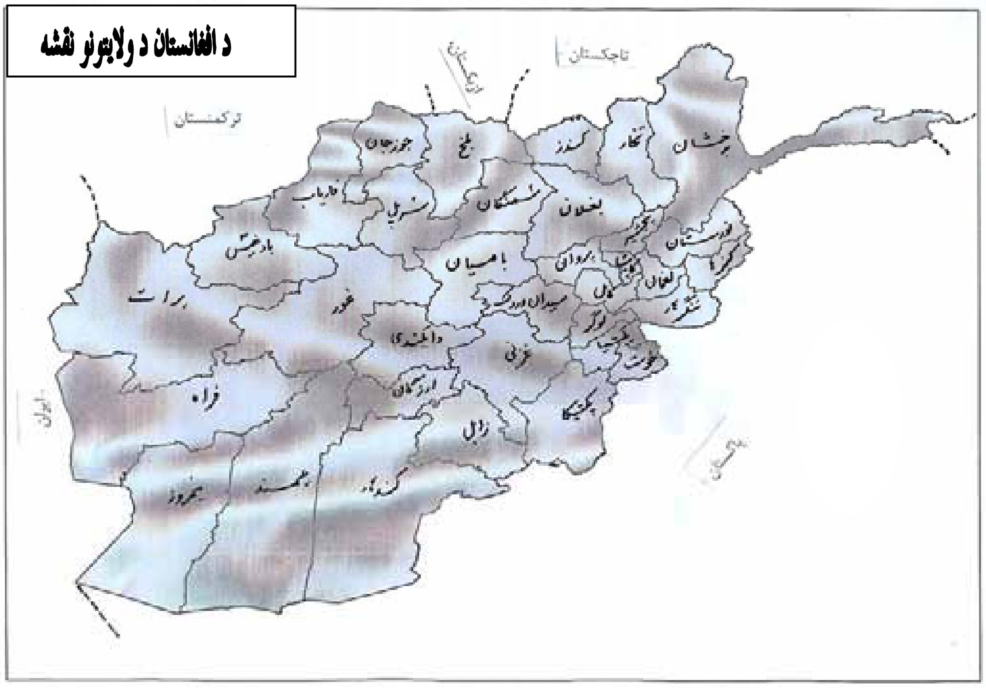

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د ګران هېواد نوم افغانستان دی. افغانستان د اداري وېش له مخې په ۳۴ ولايتونو وېشل شوی دی. هر ولايت د والي له خوا اداره کېږي. والي د ولايت قانوني واکمن دی. ټول دولتي او رسمي کارونه د قانون په رڼا کې اجرا کېږي. هر ولايت په ولسواليو وېشل شوی دی. د ولسوالۍ سيمه د ولسوالانو له خوا اداره کيږي. زموږ د هېواد د ولايتونو لوی ښارونه هرات، کندهار، مزار شريف، کندز، جلال آباد، غزني او نور دي. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار دی چې د هېواد مرکز او پلازمېنه ده.

د ټولګي دننه فعاليت

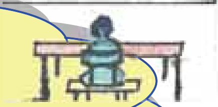

زده کوونکي دې په پنځو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د هېواد د شمال ، سوېل، ختيځ، لويديځ او مرکـزي ولايتونـو نومونـه وليکي او په ټولګي کې دې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

۱ــ د افغانستان د شمالي ولايتونو نومونه واخلئ؟

۲ــ د افغانستان د ختيځو ولاياتونو نومونه واخلئ؟

۳ــ د هرات، فراه او نيمروز ولايتونه د افغانستان کومې خواته پراته دي؟

۴ــ د افغانستان د پلازمېنې (پايتخت) نوم څه دی او هغه د نقشې په مخ پيداکړئ؟

له ټولګي نه د باندې د زده کوونکو فعاليت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ. دکابل، کندهار، مزار شريف، هرات، ننګرهار، پکتيا او خپل ولايت په کې په نښه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږویشتم لوست

د افغانستان دین، ژبه او نفوس

موخه :
- زده کوونکی دې په هېواد کې له دین، ژبو او نفوس سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نفوس	د یوهېواد د خلکو شمېر
تړاو	ارتباط
کابو	لږترلږه، کم ترکمه، نیږدې
ډېره کی	اکثریت

- د اسلام سپیڅلی دین په کوم ځای کې را ښرګند شو؟
- تاسې له نورو خلکو سره د اړیکو د نیولو لپاره په کومه ژبه خبرې کوئ؟

زموږ د هېواد د نږدې ټولو اوسیدونکو دین اسلام دی. د اسلام مقدس دین کابو څوارلس پېړۍ د مخه په مکه معظمه کې را ښرګند او د لوی خدای (ج) د پیغمبر حضرت محمد(ص) په واسطه خلکو ته ورسید. د اسلام دین د مسلمانانو د دریم خلیفه، حضرت عثمان (رض) په زمانه کې افغانستان ته راورسید. له مسلمانانو برسیره زموږ په هېواد کې یو لږ شمېر هندوان او سکهان هم اوسېږي.

په افغانستان کې د (۳۰) په شاوخوا کې ژبې شته، چې د هېواد په بېلو، بېلو برخوکې پرې خبرې کېږي. له دې جملې پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. ازبکي، ترکمني، پشه یي بلوڅي، نورستاني او پامیري ژبي هم د هیواد په هغو برخو کې چې زیات شمیر وګړي پرې خبرې کوي، پر پښتو او دري سر بیره، دریمې رسمي ژبي ګڼل کیږي.

د افغانستان زیاتره اوسیدونکي آریایي نژاد دي.

د اټکل له مخې د افغانستان د وګړو شمېر شاوخوا (۲۶) ملیونو تنو ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې په ډلو باندې له ویش وروسته د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه په ټولګي کې ولولي.

پوښتنې:

۱– زموږ په هېواد کې څو ژبې شته؟

۲– د هېواد د ډېره کیو د دین په هکله څه پوهېږئ؟

۳– د افغانستان د وګړو شمېر څومره دی؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

له خپل مور او پلار او مشرانو څخه وپوښتئ، چې په هېواد کې له (۳۰) ژبو څخه پښتو او دري ولې رسمي ژبې دي؟

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هېواد غرونه

موخه:

زده کوونکي دې د هېواد غرونه وپېژني.

- د غرونو شته والی په آب وهوا باندې څه اغیزه لری؟
- زموږ د هېواد مهم غرونه کوم دي؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

شته والی	موجودیت
دنګ	لوړ، جګ
لړۍ	سلسله

افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې د مساحت په سلوکې اتیا برخه یې لــوړو او دنګــو غرونو نیولې ده. دا غرونه زیاتره په مرکز، لویدیځ او شمال ختیځ کې پراته دی. هوا په دې سیموکې سړه وی او زیاتره په کې واوره اورېږي.

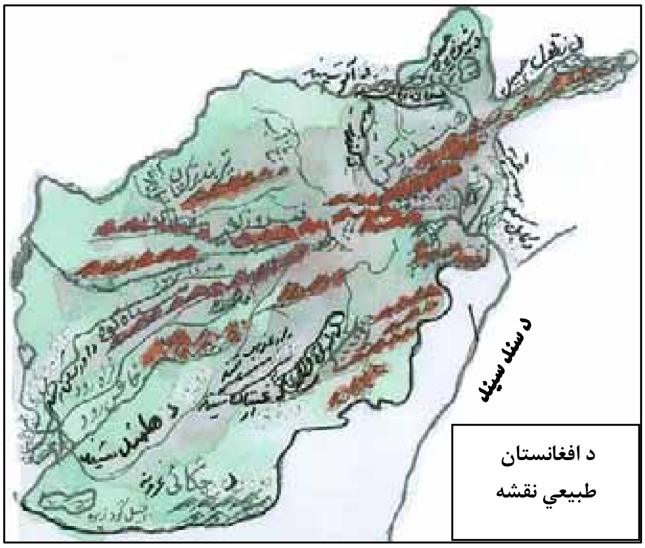

د افغانستان طبیعي نقشه

زموږ د هېــواد مــشهور غرونــه هندوکش، د بابا غر، ســپین غــر، سیاکوه، سفید کوه او داسي نــور دي.

۱. د هندوکش غر: دغه غر د هېواد له مشهورو او لویو غرونو څخه شمېرل کېږي چې له شمال لویدیځ څخه سوېل لویـــدیځ ته غځېدلی او په لویدیځ هندوکش او ختیځ هندوکش وېشل شوی دی. د سالنګ لویه لار چې د هېواد شمالي سیمې له سوېل سره نښلوي، د همدې غره له زړه څخه تېرېږي.

۲. د بابا غر: دا غر د هېواد په مرکز کې پروت او له ختیځ څخه لویدیځ تــه غځیــدلې دی. ددې غره د لمنو څړځایونه د څارویو د روزنې له پلوه زیات ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

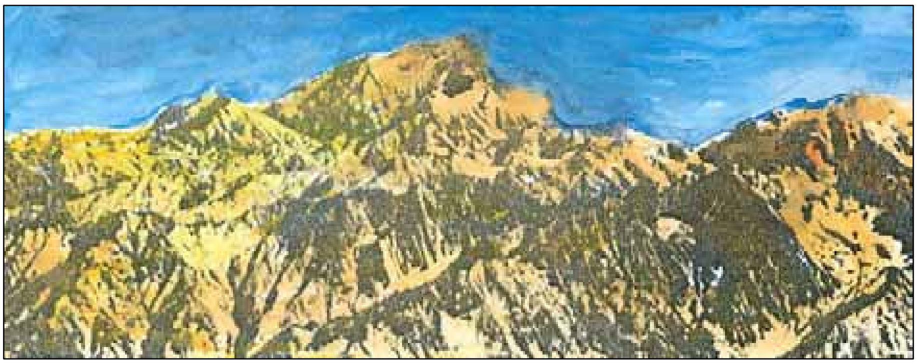

د بابا غر د افغانستان په مرکزي برخه کې

۳. سپین غر: د غرونو دا لړۍ د هېواد په ختیځ کې پرته ده، چې له ختیځ څخه د لویدیځ په لور غځیدلې ده. شمالي او جنوبي لمنې یې په لویو او ګڼو ځنګلونو پوښل شوي دي. په پورتنیو غرونو سربېره په افغانستان کې نور غرونه هم شته، لکه فیروز کوه، سیاه کوه، سلیمان غر، تیر بند ترکستان او داسې نور.

زیاتي معلومات

د سالنګ تونل د هېواد اوږد تونل دی. دا تونل د هندوکش د غره په لړۍ کې تېر شوی دی او له سمندر څخه (۳۳۶۰) متره لوړ پروت دي. دا تونل ۲۶۷۶ متره اوږدوالی، ۷,۵ متره سور او ۷,۱ متره لوړوالی لري. د تونل په شاوخوا کې د هغه دننه (داخلی) هوا د پاکولو په خاطر د برېښنا جنراتورونه لګیدلي دي. ددې تونل د کیندلو کار د ۱۳۳۲ لمریز کال د لیندۍ په میاشت کې پیل او د ۱۳۴۳ لمریز کال د وږي په میاشت کې پای ته ورسید، چې د هېواد د شمالي او سوېلي سیمو ترمینځ د تګ راتګ له امله زیات ارزښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعالیت

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لنډ مطلب ولولي.
- د زده کوونکو هره ډله دې د سالنګ د لويي لارې د ارزښت په هکله یوله بله سره وغږېږي اوبیادې هره ډله خپل نظر ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

۱. د هندوکش غر د افغانستان په کومه برخه کې پروت دی او کومه لویه لار له هغه څخه تیرېږي؟

۲. د بابا غر چېرې پروت دی او څه ارزښت لري؟

سم ځواب غوره کړئ.

۳. په غرنیو سیمو کې هوا:

الف. ډېره توده وي.

ب. ډېره یخه وي.

ج. نه یخه وی اونه توده وي.

د. په زړه پورې وي.

له ټولګي څخه دباندی فعالیت:

د لویانو په مرسته د خپلې سیمې د غرونو نومونه لست او په ټولګی کې یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ویشتم لوست

زموږ د هېواد د غرونو ارزښت

موخه:
زده کوونکي دې د هېواد د غرونو ګټې وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نقش	رول، برخه، وظیفه
کان	معدن
زېرمه	ذخیره

- په یو هېواد کې د غرونو شتون څه رول لري؟

- د افغانستان د مهمو غرونو نومونه واخلئ؟

په یوه سیمه کې د غرونو شته والی سربېره پردې چې د هغې سیمې ښکلا زیاتوي، له هغې څخه زیاتې نورې ګټې هم تر لاسه کېږي، لکه: څړځایونه، کانونه، د ودانیو ډبرې، ځنګلونو او داسې نور.

زموږ هېواد یو غرنی هېواد دی. ځینې غرونه یې په ځنګلونو پټ دي. د هېواد په یو شمیر غرونو باندې تل واورې پرتې وي. د غرونو واورې په اوړي کې اوبه کېږي او د هغو له اوبو څخه رودونه جوړېږي، چې دکښتونو په خړوبولو او د برېښنا په تولید کې له هغې څخه ګټه اخیستل کیږي. که چېرې زموږ په هېواد کې غرونه او لوړځایونه نه وای، بیله شکه چې زموږ هېواد به یو وچ، بې اوبو او بې وښو بیابان وای. سربیره پردې زموږ د هېواد په غرونو کې د قیمتي کاني ډبرو سترې زېرمې موجودې دي. په یوه سیمه کې د غرونو شتون د هغې سیمې په آب وهوا باندې زیاته اغیزه لري.

په افغانستان کې د غرونو شته والی زموږ لپاره یوه لویه خدایي پیرزوینه شمېرل کېږي.

د ټولګي دننه فعالیت

تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱. د افغانستان ځینې غرونه په .... پټ دي.

۲. د افغانستان د غرونو په زړونو کې .... موجود دي.

۳. د هېواد د غرونو شته والی .... شمېرل کېږي.

پوښتنې:

۱- که چېرې زموږ په هېواد کې لوړ غرونه او نورې لوړې سیمې نه وای، هغه به څه ډول یو هېواد وای؟

۲- د غرونو شته والی د یوه هېواد په اوبو او هوا باندې څه اغېز لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ویشتم لوست

زموږ د هېواد سیندونه

موخې:

- زده کوونکي دې د هېواد مهم غرونه وپېژني.
- زده کوونکي دې په نقشه کې د افغانستان سیندونه وښودلای شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

سرحد	ګډه پوله
سمندرګی	بحیره
هامون	جهیل یا د اوبو ډنډ

- سیندونه څه ډول منځته راځي؟

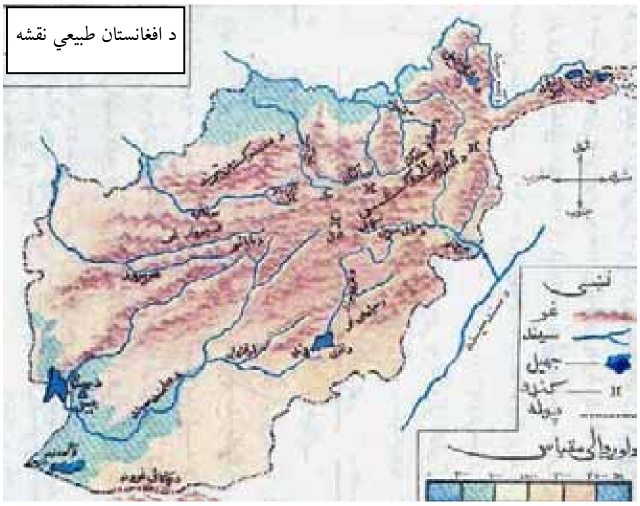

په افغانستان کې د جغرافیایي موقعیت او له سمندرونو څخه د لرې والي له امله دکال په اوږدو کې په پوره اندازه باران نه وریږي. په افغانستان کې اورښت د ژمي په موسم او د پسرلي په لومړیو وختونو کې کېږي. هغه واوره چې په ژمي کې د هېواد په لوړو او غرنیو سیمو کې وریږي، زېرمه کېږي او دکال په اوږدو کې په تیره بیا د اوړي په موسم کې د اوبو لویه سرچینه جوړوي او سیندونه ترې جوړیږي. له همدې کبله زموږ د هېواد د سیندونو اوبه په پسرلي او اوړي کې زیاتې وي. زموږ د هېواد مشهور سیندونه دادي:

- د آمو سیند: د کوچني پامیر له سیمې څخه سرچېنه اخلي. د افغانستان له سرحدونو څخه تېریږي او د اورال په سمندرګي کې تویږي. د افغانستان او منځنۍ آسیا د هېوادونو ترمنځ ګډ سرحد جوړوي. د کوکچې او کندز سیندونه د هغه له مرستیالانو څخه شمېرل کیږي.
- د هلمند سیند: د هلمند سیند د هېواد له لویو او ډېرو اوږدو سیندونو څخه دی چې د بابا له غره څخه سرچېنه اخلي. دغه سیند د هزاره جاتو په سیمو کې ډېر تېز بهیږي. کله چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرنيو سيمو څخه تېر شي، تيزوالی يې کمېږي. د کجکي د برېښنا بند په دې سيند بانـدې جوړ شوی دی، چې په زرګونو جريبه ځمکه خړوبوي او په پای کې د هلمند په هامون کې تويېږي. د ارغنداب رود د هغه له مرستيالانو څخه دی.

- د هريرود سيند: دغه رود د بابا له غره څخه سرچينه اخلي. له ختيځ څخه د لويديځ پــه لور بهيږي. د هرات ولايت د ځمکو له خړوبولو څخه وروسته له هغه ولايت څخه تېرېږي. د افغانستان- ايران او ترکمنستان - ايران ترمنځ طبيعي سرحد جوړوي.
- د کابل سيند: د پغمان له غره څخه سرچينه اخلي. له لويديځ څخه ختيځ لور ته بهېـــږي. کله چې د کابل له ښار څخه تېر شي د لـوګر، پنجشېر او د عليـشنګ ســيندونه ورســره ګډېږي. په پای کې په اټک کې د سند له سيند سره ګډېږي. د دې سيند په اوږدو کـــې د ماهيپر، نغلو، سروبي او درونټې د برېښنا بندونه جوړ شوي دي، چې له اوبو څخه يــې د اوبولو او له برېښنا څخه يې په کابل او ننګرهار کې ګټه اخيستل کيږي.

د کابل په ښار کې د کابل د سيند يوه منظره

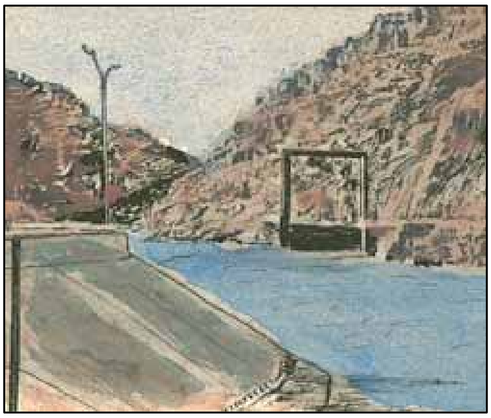

د درونټې د برېښنا بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

- سیندونه څنګه جوړیږي، ویې لیکئ.

- ....
- ....
- ....

پوښتنې:

تر ټولو ډېرسم ځواب وټاکئ:

۱. په افغانستان کې د اوربښت وخت:

الف. د چنګاښ میاشت ده.

ب. د زمري میاشت ده.

ج. ژمی او د پسرلي لومړۍ ورځې دي.

د. د تلې میاشت.

لنډ ځواب ورکړئ:

۲. د هلمند سیند له کوم غره څخه سرچینه اخلي اوپه پای کې چېرته توییږي؟

۳. د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي او چېرته توییږي؟

۴. د هغو بندونو نومونه واخلئ، چې د کابل پر سیند باندې جوړ شوی دي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

نقشې ته وګورئ او په هغې کې د افغانستان د سیندونو نومونه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دېرشم لوست

د سیندونو ارزښت

موخه:
- زده کوونکي دې د سیندونو ارزښت وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

کیندل	ژورول
کاریز	د خو پرله پسې څاګانو کیندل چې د وروستۍ څاه څخه اوبه د ځمکې پر مخ بهېږي

- سیندونه د انسان په ژوندانه کې څه اهمیت لري؟

سیندونه د اوبو د بشري اړتیاوو په برابرولو کې ارزښت ناکه رول لري ځکه د څاګانو او کاریزونو له کیندونو د مخه سیندونو او چینو د اوبو یوازینۍ زیرمې تشکیلولې او ګټه ورڅخه اخیستل کېدله.

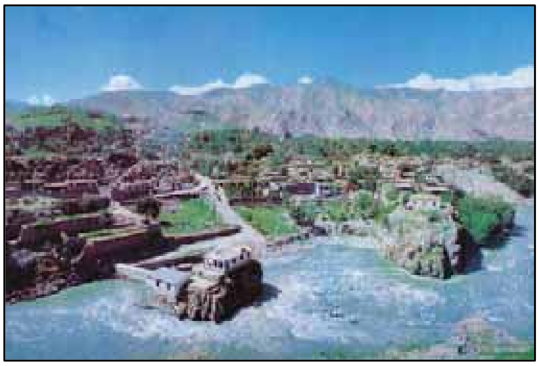

د افغانستان په دروکې مست سیندونه بهیږي

د سیندونو له اوبو څخه د کرنې او کښتونو په اوبولو سربېره به بېړیو کې د مالونو د وړلو راوړلو، د برېښنا په تولید او داسې نورو چارو کې هم ګټه اخیستل کېږي. همدارنګه زموږ هیوادوالو د بهېدونکو اوبو د لارو په اوږدوکې د اوبو ژرندې جوړولې او خپلې غلې به يې په هغو باندې اوړه کولې. همدارنګه یو شمېر خلک په سیندونو کې د کبانو په ښکار بوخت وو.

د ټولګي دننه فعالیت

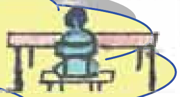

- د زده کوونکو هره ډله دې د لوست لنډ مطلب ووايي او په خپلو منځونو کې دې یوله بله سره پرې و غږېږي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱. سیندونه د انسانانو د اړتیا وړ اوبو په بشپړتیا کې .... لري؟

۲. د سیندونو له اوبو څخه سربېره د هغوی له اوبو څخه د ګټې اخیستنې په نورو چارو.......... ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

زمونږ نړۍ

د نړۍ لويې وچې

موخه:

- زده کوونکي دې د نړۍ لويې وچې و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

متمدن	مترقي، پرمخ تللي
محاط	له ټولوخواوو څخه احاطه شوی يا نښتی
عادی	معمولي

- لويه وچه څه ډول ځای ته ويل کېږي؟
- د لويو وچو نومونه له لويې څخه د کوچنۍ په لوري په ترتيب سره واخلئ.

د ځمکې د کرې زياتره برخه اوبو نيولې ده او لـــږه برخه يې وچه ده.

لويې وچې د (بـــراعظم) په نوم يادېږي چې دځمکـــې په مخ د هغوی شمېر شـــپږو ته رسيږي. په هره لويه وچه کې يو زيات شمېر لـــوی او کوچني هېوادونه پراته دي. لويې وچې له آسيا، امريکا، افريقا، اروپا، استراليا او اوقيانوسيه او انتارکتيکـا څخه عبارت دي. د انتارکتيکا له لويې وچې څخه پرته د نړۍ نورې لويې وچـــې د اوسيدو وړ او د انسانانو د استوګنې ځايونه دی.

د آسيا لويه وچه د نړۍ تر ټولو لويه وچه ده، چې په هغې کې لوړ او دنګ غرونه پراته دي. آسيا د نړۍ د لويو دينونو د پيدايښت ځای و. زياتره تاريخي او بشري پرمختګونه پـــه دې لويه وچه کې منځ ته راغلي دي.

زمونږ ګران هېواد افغانستان، چې ډېر زړه کلن فرهنګي او متمدن تاريخ لري، ددې لـــويې وچې په سويل کې پروت دی. په نړۍ کې د(۴۰) په شاوخوا کې هېوادونه په وچې محاط شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، چې آزاد سمندر ته لار نه لري. له دې جملې څخه ۱۴ هېوادونه د افريقا په لويه وچه کې ۱۲ هېوادونه د اروپا په لويه وچه کې دوه هېوادونه د امريکا او۱۲ هېوادونه د اسيا په لويه وچه کې پراته دي.

د لويو وچو نومونه واخلئ.

۱- .... ۲ ....

۳- .... ۴ ....

۵ - .... ۶ ....

پوښتنې:

سم ځواب غوره کړئ.

۱- زموږ هېواد په کومه لويه وچه کې پروت دی؟

الف: امريکا، ب: آسيا، ج: افريقا، د: اروپا.

۲- نن ورځ په نړۍ کې د......... په شاوخوا کې په وچې محاط شوی هېوادونه موجود دي.

۳- په کومه لويه وچه کې انسانان په عادي توګه ژوند نشي کولای؟

له ټولګي څخه د باندې فعاليت:

د نړۍ له نقشې څخه په ګټې اخيستو تر ټولو لويه وچه پيداکړئ او په هغې کې د پرتو څو هيوادونو نومونه وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه دیرشم لوست

د آسیا لویه وچه

موخه:

زده کوونکي دې د آسیا لویه وچه و پېژني.

- په نړۍ کې تر ټولو لویه او له نفوس نه ډکه لویه وچه کومه یوه ده؟
- د لویې وچې اوبه او هوا څنګه وي؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ځپاند	مست،ځپې وهونکی
طبیعي سرحد	طبیعي ګډه پوله
سورروره	پلنه
معتدله	برابره، نه سړه او نه توده
وګړي	خلک
پیروان	لارویان

د نړۍ په نقشه کې د آسیا د لویې وچې موقعیت

د آسیا سیاسي نقشه

آسیا د نړۍ تر ټولو لویه وچه ده، چې کابو د نړۍ د وچې ۱/۳ برخه یې نیولې ده. ترټولو لوړ غرونه، ترټولو ټیټه او ژوره ځمکه او ترټولو ځپاند، ځپاند سیندونه په دې لویې وچې کې پراته دي. د نړۍ د اوسیدونکو تر نیمایي زیاته برخه په دې لویې وچې کې ژوند کوي.

زیات نفوس لرونکي هېوادونه په دې لویې وچې کې پراته دي. آیا ویلای شئ چې د آسـیا لویه وچه د کومو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوې ده؟ د آسیا لویه وچه له دریو خواو څخه د نړۍ د لویو سمندرونو د اوبو په واسطه محدوده شوې ده. دغه لویه وچه د شمال ختیځ له خوا د بیرنګ د آبنا په واسطه د شمالي امریکا څخه او په لویدیځ کې د سویز د کانـال پـه واسطه د افریقا له لویې وچې څخه جلا شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د اورال غرونه، د اورال سیند، د کسپین سمندرګی، تور سـمندرګی د آسـیا او اروپا د دوو لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي، چې دواړه لویې وچې یو ځای د (یوریشیا) په نوم یادېږي.

د آسیا لویه وچه د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختیځ له خوا په بحر الکاهل، د سهیل له خوا د هند په سمندر او د لویدیځ له خوا د اروپا په لویې وچې پورې نښتې ده. د آسیا لویه وچه له درو خواو څخه اوبوته او له یوې خوا وچې ته لار لري. لکه ومو ویل چې آسیا ډېره سورروره وچه ده، له دې امله یې اوبه او هوا په مختلفو ځایونو کې یو له بل سره توپیر لـــري. د بېلګې په توګـه هغه سیمې یې چې شمالي قطب ته نږدې دي اوبه او هوا یې سړه او سویلي برخې یې تودې اوبه او هوا لري او نورې پاتې سیمې یې معتدله اوبه او هوا لري.

د آسیا لویه وچه د بشریت د تمدن لومړنۍ زانګـو ده او د نړۍ د نفوسو په سلو کـــې ۶۰ برخې په هغې کې ژوند کوي. وګړي یې په ډول ډول نژادونو پورې اړه لري. د آسیا د لـــویې وچې د وګړو زیاتره برخه د اسلام د سپیڅلي دین، بودایي او مسیحیت پیروان دي.

تش ځایونه ډک کړئ.

۱- آسیا لویه وچه ده، چې اوبه اوهوا یې په مختلفو ځایونو کې یوله بله سره توپیر لري.

- ....

- ....

پوښتنې:

د نړۍ نقشې ته وګورئ او جملې بشپړې کړئ.

۱- د آسیا لویه وچه د سویل له خوا په .... بحر او د ختیځ له خوا په د........... پــه سمندر د شمال له خوا په .... او د لویدیځ له خوا په .... نښتې ده.

۲- .... د آسیا او اروپا د لویو وچو ترمنځ طبیعي سرحد جوړوي.

۳-

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپل کتاب د نقشې په مرسته د یو څو لویو آسیایي هېوادونو نومونه ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسیا د لویې وچې یوشمېر هېوادونه

ګڼه	د هېواد نوم	پلازمېنه	دین	ژبه	د حکومت ډول
۱	افغانستان	کابل	اسلام	پښتو- دري	اسلامي جمهوریت
۲	عربستان	ریاض	اسلام	عربي	پاچهي
۳	لبنان	بیروت	اسلام او مسیحي	عربي	جمهوري
۴	هندوستان	نوی ډهلی	هندو او نور	هندي	جمهوري
۵	ایران	تهران	اسلام	فارسي	اسلامي جمهوریت
۶	جاپان	توکیو	شینتو	جاپاني	مشروطه پاچهي
۷	پاکستان	اسلام اباد	اسلام	اردو-انګلیسی	اسلامي جمهوریت
۸	چین	پیکن	بومي مذهبونه	چینائي	جمهوري
۹	عراق	بغداد	اسلام	عربي	جمهوري
۱۰	ترکیه	انقره	اسلام	ترکي	جمهوري
۱۱	اندونیزیا	جاګارتا	اسلام	اندونزي	جمهوري
۱۲	تاجکستان	دوشنبه	اسلام	تاجیکي	جمهوري
۱۳	تایلند	بانکوک	بودائي	تایي	مشروطه پاچهي
۱۴	اردن	عمان	اسلام	عربي	مشروطه پاچهي
۱۵	سوریه	دمشق	اسلام	عربي	جمهوري
۱۶	مالیزیا	کوالالمپور	اسلام	مالیزیایي	مشروطه پاچهي
۱۷	شمالي کوریا	پیونګ یانګ	اته ئیست	کوریات	جمهوري
۱۸	جنوبي کوریا	سیول	مسیحي، بودایي	کوریایي	جمهوري
۱۹	ازبکستان	تاشکند	اسلام	ازبکي، روسي	جمهوري
۲۰	روسیه	مسکو	مسیحي	روسي	جمهوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې دېرشم لوست

د اروپا لویه وچه

د لاندې لغتونه وپېژنئ:

ځروبى	آبشار، هغه اوبه چې له لوړ ځاى څخه تویېږي
لامل	علت، سبب
مسیحي	عیسوي

موخه :

- زده کوونکي دې د اروپا لویه وچه و پېژني.

– د اروپا لویه وچه د آسیا د لویې وچې په کومه خوا کې پرته ده؟

– د اروپا د لویې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

د نړۍ په نقشه کې د اروپا موقعیت

د اروپا لویه وچه د آسـیا د لویې وچې ادامه ده. له دې امله ځنې جغرافیه پوهان دواړه لویې وچـې د یوریشیا په نوم یادوي.

اروپا د شمال له خوا په شـمالي منجمد سمندر، د ختیځ له خـوا د اورال په غرونو، د اورال د سـیند، تور سمندرګي، دکسپین سمندرګی چې د آسیا او اروپا ترمنځ طبیعي سرحد دی، د سهیل له خوا د مدیترانې سمندرګی او د لویدیځ له خوا د اطلس د سمندر په واسطه محدوده شوې ده.

د اروپا د لویې وچې زیاتره برخې د معتدلې هوا په سیمو کې پرتې دي او ډېرې برخې یې ښه اوبه او هوا لري.

د اروپا په شمال کې ټیټ غرونه موجود دي او په سویلي برخو کې یې لوړ غرونه پراته دي، چې لوړې څوکې یې تېرې او په واورو پټې دي. د الپ او پیرنه غرونه د هغې له جملې څخـه دي. ددې غرونو په منځ کې ښکلې ځروبې او له اوبو ډک سیندونه شته او د هغوی د پاسه لوی بندونه جوړشوی دي چې له بریښنا څخه یې په صنعت او له اوبو څخه یې په کرنه کـې کـار اخېستل کیږي. د اروپا مشهور سیندونه د دانیوب او والګا سیندونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروپا کوچنۍ لویه وچه ده، خو ډېر نفوس لري. لامل یې دادی چې د هغې ښو اوبو اوهـــوا د پوهې او صنعت پراختیا او د کار او فعالیت امکانات برابر کړي دي. همدا دلیل دی چې د هغې زیاتره برخې زیات نفوس لري.

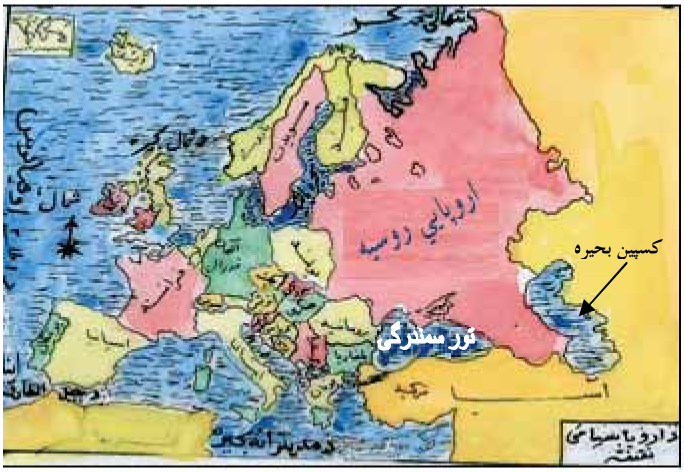

د ټولګي دننه
فعالیت

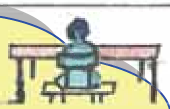

د زده کوونکو هره ډله دې لاندې جملې بشپړې کړي او یو له بله سره دې پرې وغږېږي.

١. د اروپا لویه وچه .... ده.
٢. د اروپا زیاتره برخې د .... په سیمو کې پرتې دي.
٣. د اروپا په شمالي او سهیلي برخه کې .... غرونه پراته دي.

پوښتنې:

١ ــ ځینې جغرافیه پوهان د اروپا اوآسیا دواړه لویې وچې په کوم نوم یادوي؟

٢ ــ د اروپا د لویې وچې ختیځ پلو ته کومه لویه وچه پرته ده؟

سم ځواب خوښ کړئ.

٣ – د اروپا زیاتره وګړي:

الف: د اسلام په دین مشرف دي. ب - د مسیحي دین لري

ج – د یهودیت دین لري . د- هیڅ دین نه لري.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

نقشې ته وګورئ او د هغې له مخې د اروپا څلور خواوې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپا د لويې وچې د ځينو مشهورو هېوادونو جدول

گڼه	د هېواد نوم	پلازمېنه	دين
۱	انګلستان	لندن	مسيحي(عيسوي)
۲	آلمان	برلين	// //
۳	ايتاليا	روم	// //
۴	اتريش (استريا)	ويانا (وين)	// //
۵	فرانسه	پاريس	// //
۶	اسپانيا	مادريد	// //
۷	هالند	امستردام	// //
۸	دنمارک	کوپنهاګن	// //
۹	بلجيم	بروکسل	// //
۱۰	ناروې	اسلو	// //
۱۱	سويدن	ستا کهلم	// //
۱۲	فنلند	هلسنکي	// //
۱۳	البانيا	تيرانا	اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افریقا لویه وچه

موخه:

- زده کوونکي دې د افریقا لویه وچه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

قاره	براعظم، لویه وچه
سمندر	بحر، اوقیانوس
سهیل	جنوب

- د افریقا لویه وچه د آسیا او اروپا د براعظمونو کومې خواته پرته ده؟
- د افریقا د لویې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

د افریقا لویه وچه د آسیا د لویې وچې جنوب لویدیځ خواته پرته ده. دا لویه وچه له آسیا څخه د سره سمندرګي په واسطه بیله شوې ده. د افریقا د براعظم شمال خواته د مدیترانې سمندرګی، ختیځ خواته یې د هند سمندر، لویدیځ لورته یې د اطلس سمندر او سهیل خواته یې د هند او اطلس سمندر ګډې اوبه واقع دي.

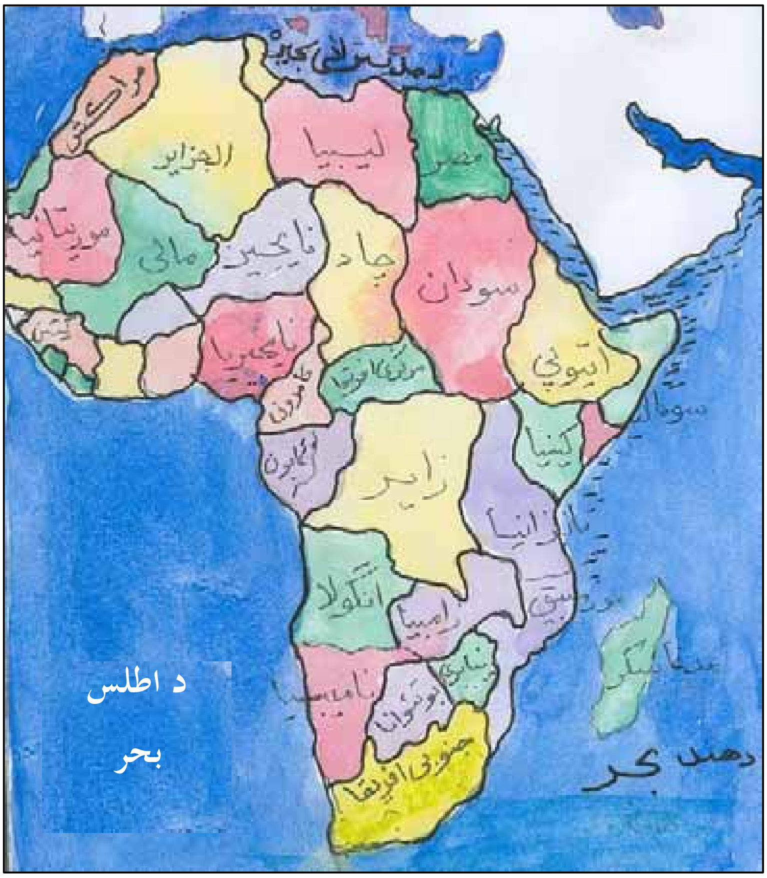

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لویه وچه د مساحت او لویوالي له نظره د اسیا او امریکې له وچو څخه وروسته په دریمه درجه کې ده. افریقا تووده هوا لري. هغه خلک چې په افریقا کې ژوند کوي زیاتره تور پوستکي دي. څرنګه چې د افریقا لویه وچه د شمال ختیځ له لوري نه مکې معظمې ته نږدې پرته ده، له دې کبله ډېر ژر د اسلام دین په دې لویې وچې کې خپور شو او اوس زیات اسلامي هېوادونه په دې لویې وچې کې دي.

زده کوونکي دې په څو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې له نقشې څخه په ګتې اخیستو د هغو هېوادونو نومونه واخلي چې د افریقا په یو لوري کې پراته دي.

- د افریقا شمال کې ....
- د افریقا ختیځ کې ....

پوښتنې:

لاندې جملې پوره کړئ:

۱- د افریقا لویه وچه د (   ) په واسطه له اسیا نه بېله شوې ده.

۲- د افریقا د لویې وچې شمال خواته (   ) پروت دی.

۳- د افریقا د څو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له ټولګي څخه دباندې فعالیت:

د افریقا نقشه په ځیر وګورئ. د افریقا د لویې وچې څلور خــواوې او د هېوادونــو موقعیت په ډېرې پاملرنې له پامه تېر کړئ، ترڅو په بل وخت کې وکولای شئ په اسـانی هغه پیدا کړې

ښوونکی صاحب دې زده کوونکي وپوهوي چې په نقشې باندې له سمندر او سمندرګي څخه پرته نور لیکـل شــوي نومونــه د هېوادونو نومونه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه دېرشم لوست

د امریکا لویه وچه

موخه:
زده کوونکي دې د امریکا لویه وچه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

مهاجر	کډوال، څوک چې له خپل وطن نه بل ځای ته ځي
بېړۍ	کښتۍ
کشف	پیدا کول
قاره	لویه وچه
نامتو	مشهور

- د امریکا لویه وچه له څو برخو څخه جوړه شوې ده؟
- د امریکا د لویې وچې د څو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

له هغو ځایونو او سیمو څخه چې د نــړۍ خلکو خبرنه درلود او د بېړۍ چلولو د پرمختګ او زیاتو ګرځیدو څخه وروسته ورته ورسیدل، نــو د نوې نړۍ په نامه یې یادکړل. دکرستوف کولومب په نوم یو سړي چــې په ۱۴۹۲ میلادي کال کې د هندوستان په لټه کې و، په تصادفي توګـه د امریکـا ځنډو ته ورسید او امریکا کشف شوه.

د اطلس سمندر د ختیځ له خوا څخه د امریکې لویه وچه د اروپا او افریقا له لویې وچې بېله کړې ده. د لویدیځ له لوري څخه آرام سمندر د امریکا لویه وچه د آسیا له لویې وچې نه بېله کــړې ده. د امریکا لویه وچه د شمال له خوا نه سهیل ته پرته ده. شمال خواته یې شمالي کنګـل ســـمندر او سوېل لورته یې د آرام او اطلس سمندرونو ګډې اوبه واقع دي.

دا قاره په دریو شمالي، مرکزي اوجنوبي برخو وېشل شوې ده. په شمالي امریکا کـــې دوه لوی هېوادونه کانادا او د امریکامتحده ایالاتونه پراته دي.

په مرکزي امریکا کې ډېر هېوادونه پراته دي، چې مشهور هېوادونه یې مکسیکو، نیکاراګـوا او پانامه دي. په جنوبي امریکا کې هم ډېر هېوادونه شته، چې مهم یې برازیل، ارجنتاین، چیلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیرو دي. د امریکې د لویې وچې د هېوادونو ټول وګړی د عیسویت د دین پیروان دي. ځینې مسلمانان هم په هغو هېوادونو کې ژوند کوي.

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې په نقشې باندې د لاندینو موضوعاتو په یوې برخې باندی کار وکړي او د ډلې استازی دې هغه نورو ته ولولي:

- د نقشې له مخې د امریکې د لویې وچې په نښه او د کتاب له متن سره یې په کتلو څلور خواوې و ټاکئ.
- پر نقشه باندې د ځینو هېوادونو د موقعیت پیداکول.

پوښتنې:

۱ــ د امریکې لویه وچه په کوم کال کې چا کشف کړه؟

۲ــ د امریکې متحده ایالات د امریکا د لویې وچې په کومه برخه کې پراته دي؟

۳ــ د امریکا د لویې وچې هېوادونه دکوم دین پیروان دي؟

۴ــ د امریکا لویه وچه د کومو سمندرونو په واسطه د آسیا، اروپا او افریقا له وچو څخه جلا شوې ده؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

په دې لوست کې د لوستل شوو هېوادونو نومونه په خپلو کورونو کې د نقشې پر مخ پیدا او ځانونه پرې پوه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ دېرشم لوست

د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه

موخه:
زده کوونکي دې د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ټاپو	جزیره
سمندرونه	بحرونه
قاره	لویه وچه
لویدیځ	غرب

– د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه د اسیا د لویې وچې په کومه خواکې پرته ده؟

– د استرالیا او اوقیانوسیې د لویې وچې دځو مهمو هېوادونو نومونه واخلئ؟

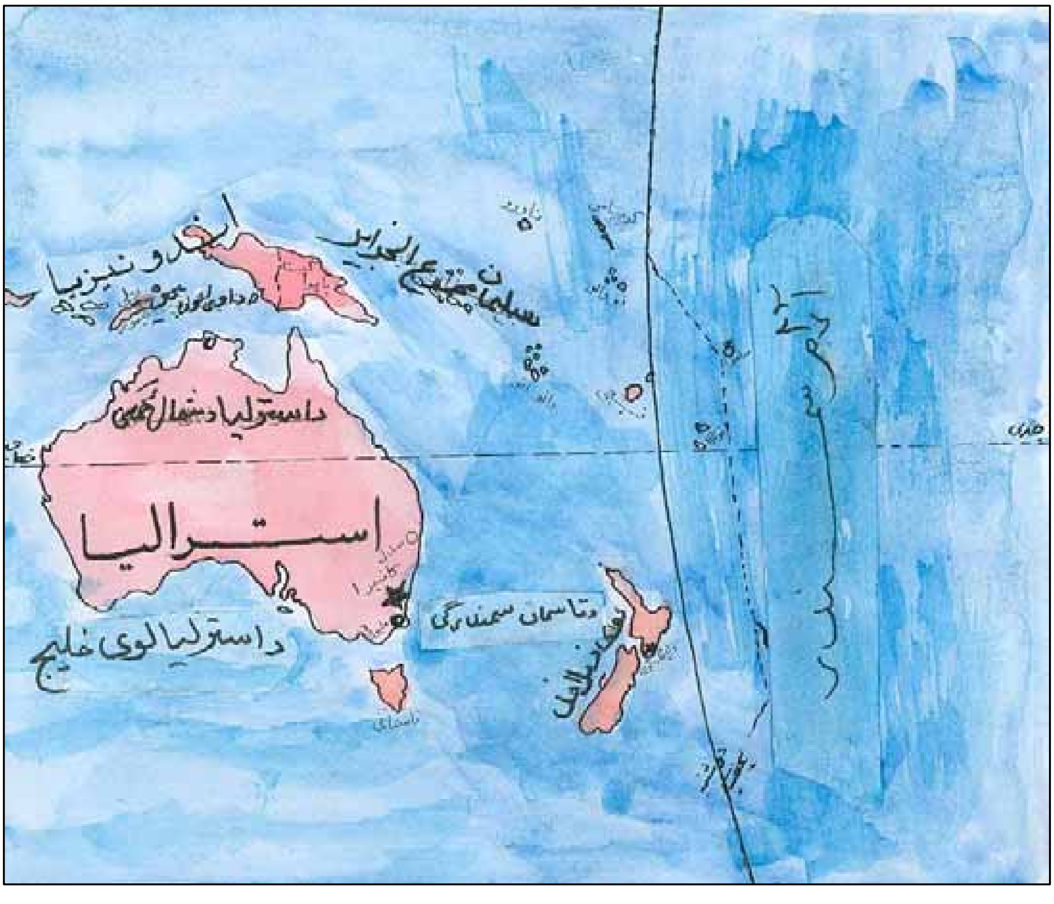

محترم استاد دې زده کوونکي وپوهوي له سمندر، سمندرگی او خلیج څخه پرته هر نوم چې په نقشه کې د ټاپو په څنگ کې لیکل شـــوی دی هغه د یو هېواد نمایندهگي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له یو لوی ټاپو او یو شمېر کوچنیو ټاپوګانو څخه جوړه شوی ده. د استرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له څلورو خواو څخه د سمندرونو په واسطه احاطه شوی ده.

لویدیځ ته یې د هند سمندر او ختیځ خواته یې آرام سمندر دی. د شمال لویدیځ له لوري څخه دې لویې وچې ته نژدې هېواد د اندونیزیا اسلامي جمهوریت دی. استرالیا، چې د اوقیانوسیې لوی ټاپو دی، یو خپلواک هېواد دی. د دې لویې وچې ټول هېوادونه د ټاپو په څېر د سمندرونو په منځ کې واقع دي. د استرالیا او اوقیانوسیې د لویې وچې ډېر مهم هېوادونه د استرالیا هېواد، فیجي، او نوي زیلاند دی.

زده کوونکي دې په څو ډلو وویشل شي. هره ډله دې دخپل کتاب له نقشې نه په ګټې اخېستلو سره استرالیا او نوی زیلاند پیداکړي او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي. وروسته دې د ډلې نماینده هغه د ټولګي په مخ کې نورو ته ولولي.

پوښتنې:

١_ ولې ددې قارې هېوادونه د نورو وچو د هېوادو په څېر یو د بل په څنګ کې پراته نه دي؟

٢_ ټاپو څه ته وایي؟

٣_ ددې لویې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ او د نقشې پرمخ یې پیداکړئ؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپلو نقشو په کارونې سره د استرالیا او اوقیانوسیې هېوادونه وګورئ ترڅو په راتلونکې کې وکولای شئ ډېر ژر هغه پیدا کړې او هم د راتلونکې ورځې لوست د کتاب له مخې ولولئ.

اووه دېرشم لوست

انتارکتيکا (سوېلي قطب)

موخه:

- زده کوونکي دې د انتارکتيکا لويه وچه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

نيمه ختيځه کره	د لندن له صفر درجې طول البلد څخه ختيځ خواته په دې نامه يادېږي
نيمه لويديځه کره	د لندن له صفر درجې طول البلد څخه لويديځ خوا دنيمي لويديځې کرې په نامه يادېږي
سوېلي	جنوبي
ميشته	استوګن
تحقيقات	څېړني
ځير	دقت، توجه

په سهيلي قطب کې کومه لويه وچه واقع ده؟

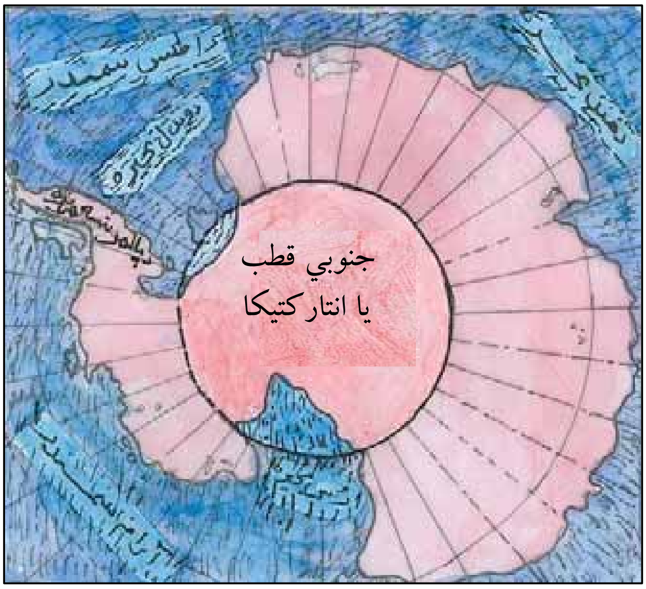

انتارکتيکا د ځمکې دکرې شپږمه لويه وچه ده، چې د ځمکې د کرې په وروستۍ سوېلي برخه کې پرته ده.

د انتارکتيکا لويديځ خواته د اطلس سمندر او آرام سمندر ګډې اوبه او ختيځ لورته يې د هند او آرام سمندر ګډې اوبه پرتې دي. شمال خواته يې د هند او اطلس سمندرګډې اوبه او سهيل لوري ته يې آرام سمندر پروت دي. له سمندرونو نه هاخوا ډېر نږدې هېواد انتارکتيکا ته په ختيځه نيمه کره کې نوی زيلاند او استراليا[1] او په لويديځه نيمه کره کې دارجنتاين[2] هېواد دی.

په دې وچه کې تل شپږ مياشتې ورځ او شپږ مياشتې شپه وي. هوا يې ډېره سړه او د خلکو د ميشته کيدو لپاره برابره نه ده. خلک په دايمي توګه هلته ژوند نه کوي. د پرمختللو هېوادونو پوهان هلته د علمي تحقيقاتو اوڅېړنو لپاره ځي.

۱- د نوي زيلاند او استراليا نقشه دکتاب په (۷۸) مخ کې وګورئ.

۲- ښوونکی صاحب دې په ۸۲ مخ کې دارجنتاين موقعيت زده کوونکو ته وښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم موضوعات چې زده کوونکو د کتاب په متن کې لوستی هغه دې له نقشې سره تطبیق کړي.

پوښتنې:

۱– ولې خلک په دایمي توګه په جنوبي قطب یا انتارکتیکا کې ژوند نه کوي؟

۲– انتارکتیکا دکومو سمندرونو په واسطه احاطه شوی ده، نومونه یې واخلئ؟

۳– له سمندرونو نه ها خوا انتارکتیکا ته کوم هېوادونه نږدې پراته دي؟

۴– زموږ د هېواد شپه او ورځ له انتارکتیکا سره څه توپیر لري؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

له (۸۲) نقشې نه د ګیتې اخیستنې له مخې لویې وچې او سمندرونه په ځیر سره وګورئ، چې کومې لویې وچې سره نږدې او کومې یو له بل نه لرې پرتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته دېرشم لوست

سمندرونه او د هغوی ګټې

موخه:

زده کوونکي دې د نړۍ سمندرونه وپيژني.

– د نړۍ دڅو سمندرونو نومونه واخلئ؟

دا لاندې لغتونه وپیژنئ:

گټه	فایده
سمندر	بحر اوقیانوس، زیاتې اوپراخې اوبه
ژور	د ځمکې ټيټه برخه
له نیکه مرغه	خوشبختانه
نړۍ	جهان

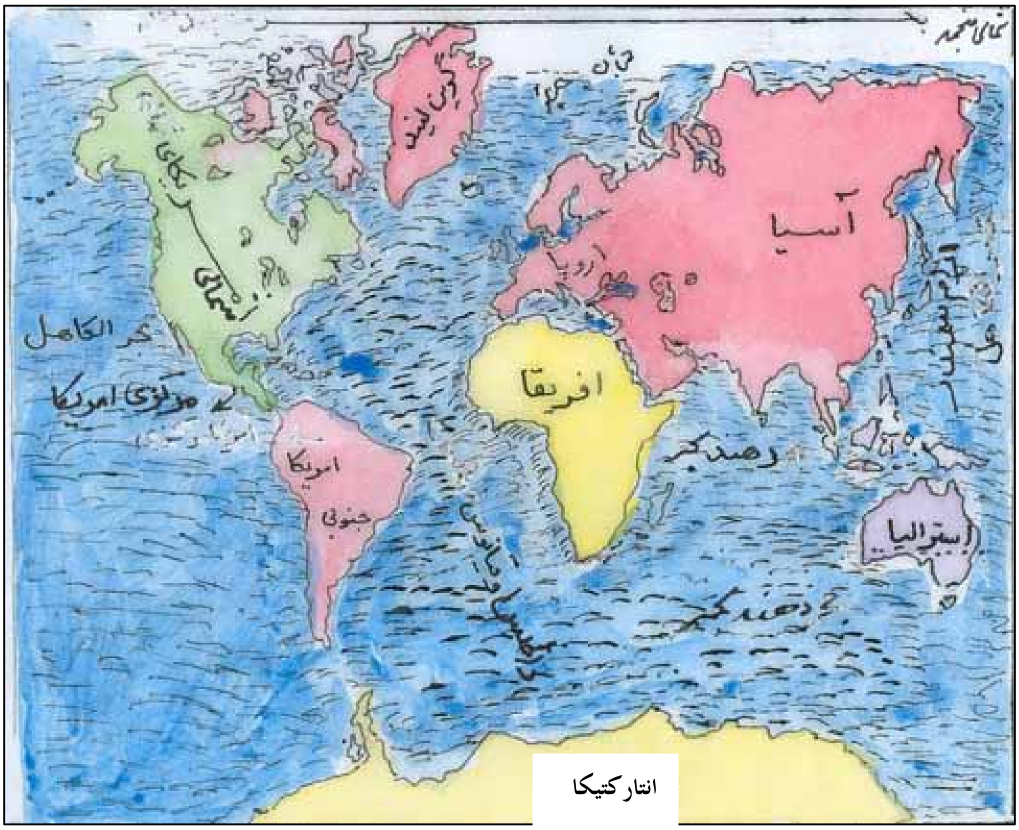

د ځمکې د مخ په سلوکې یې ۲۹ وچه او په سلوکې ۷۱ یې اوبه دي. له نیکــه مرغــه ځمکه لوړ او ژور ځایونه لري. که ځمکه هواره وای دځمکې ټول مخ به اوبو نیولی وای. پــه نړۍ کې څلور لوی سمندرونه شته، چې د آرام سمندر (بحرالکاهل)، اطلس (اتلانتیک) سمندر، هند سمندر او شمالي منجمد سمندر په نومونو یادیږي.

آرام سمندر:

د نړۍ ډېر لوی سمندر آرام سمندر (لټ سمندر) نومېږي. آرام سمندر د لویدیځ له خوا د آسیا او استرالیا او اوقیانوسیې د لویو وچو او د ختیځ له خوانه د امریکا د لویې وچــې پــه واسطه احاطه شوی دی. دا سمندر د شمال له خوا نه تر بیرنګ آبنا پورې او د سوېل له خوا نه د انتارکتیکا تر وچې پورې غځېدلی او د ځمکې پرمخ یې ډېره لویه سیمه نیولې ده.

د سمندرونو اوبه د لمر د وړانګو د لګیدو په واسطه ورو، ورو په براس (بخار) اوړي. د زیاتو بخارونو په یو ځای کیدو وریځې جوړیږي. وریځې د وچو سیمو په لور راځــي او د واورې او اورښت په توګه په وچو باندې اوریږي. لوی واکمن خدای (ج) په نړۍ کې هر شي د انسانانو د ګټې لپاره پیداکړی دی.

د ټولګي دننه
فعالیت

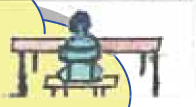

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي. لومړۍ ډلــه دې د آرام سمندر د څلورو خواو په هکله د نقشې په پام کــې نیولــو ســره معلومات لاسته راوړي. دویمه ډله دې د سمندرونو د ګټو په باره کې معلومات پیداکړي. وروسته دې د دواړو ډلو استازي د ټـولګي پــه مخ کې خپل فعالیتونه څرګند کړي.

پوښتنې:

خالي ځایونه پوره کړئ.

١- (   ) په سلوکې د ځمکې مخ وچه ده؟

٢- د نړۍ ډېر لوی سمندر (   ) نومیږی؟

٣- (   ) په سلوکې د ځمکې مخ په اوبو پوښل شوی دی؟

٤- د ځمکې د مخ لوړ او ژور ځایونه څه ګټې لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه دیرشم لوست

د اطلس سمندر

موخه:

- زده کوونکی دې له اطلس سمندر سره آشنا شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

پخوانۍ نړۍ	د نړۍ معلومه برخه چې ټولو خلکو ته څرگنده وه او هغه د آسیا، اروپا او افریقا لویې وچې دي
نوې نړۍ	هغه ځایونه چې د نړۍ خلکو د هغه په باره کې معلومات نه درلودل، لکه امریکا او داسې نور
کان	معدن
اوقیانوس	بحر، سمندر
بهیږي	ځي، جریان لري

- د اطلس سمندر په کوم ځای کې پروت دی؟

په نړۍ کې دویم لوی سمندر د اطلس سمندر دی. دا سمندر د لویدیځ له خوا د امریکې لویې وچې او د ختیځ له خوا د اروپا او افریقا لویو وچو احاطه کړی دی.

شمال خواته تر شمالي منجمد سمندر او سویل ته د انتارکتیکا په لویې وچې پورې نښتی دي. دا دوه سمندرونه (آرام سمندر او د اطلس سمندر) زړه یا پخوانۍ نړۍ له نوی نړۍ څخه جلا کوي.

د سمندرونو اوبه تروې دي او د څښلو لپاره نه استعمالیږي. کله چې وریځې د سمندرونو له خوا د وچې خواته راشي، په غرونو کې د واورې او باران لامل گرځي. له غرونو څخه سیندونه سرچینه اخلي او هوارو سیمو خواته بهیږي. د سیندونو په واسطه کرنیزې ځمکې خړوبه کیږي. د سیندونو پاتې اوبه په سمندرونو کې تویږي. کله چې د سیندونو اوبو د مالگې د کانونو له سیمو څخه تیریږي او یوه برخه مالگه په کې اوبه کیږي. دا مالگه د سیندونو په واسطه سمندرونو ته وړل کیږي. او په دې توگه د سمندرونو اوبه تروې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي. هره ډله دې آرام سمندر او اطلس سمندر د نقشې له مخې په غور سـره وګـوري، چـې دا دواړه په کومو برخو کې سره نښتي دي. وروسته دې هره ډله خپلې اړونده موضوع ګانې د ټولګی په وړاندې خپلو ټولګیوالو ته ولولي.

پوښتنې:

۱ – په ترتیب سره د نړۍ د لویو سمندرونو نومونه واخلئ؟

۲ – پخوانۍ او نوی نړۍ څه توپیر لري؟

۳ – ولې د سمندرونو اوبه تروې دي؟

د ټولګي څخه د باندې د زده کوونکو فعالیت:

سمندرونه موږ او تاسوته څه ګټه لري، په دې هکله پنځه کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتم لوست

د هند سمندر

موخه:

زده کوونکي دې د هند د سمندر موقعیت وپېژندلی شي.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

ساحل	د سمندر څنګ یاد رود غاړه
براعظم	لویه وچه
سوداګري	تجارتي
لیږدول	وړل

– هغه هېوادونه چې له هند سمندر سره نږدې واقع دي، نومونه یې واخلئ؟

زموږ هېواد ته ډېر نږدې سمندر د هند سمندر دی. د هند سمندر د شمال له خوا څخه د آسیا له لویې وچې سره نښتی دی. د سوېل له پلوه له انتارکتیکا سره نښتی دی. د لویدیځ له خوا نه د افریقا له لویې وچې سره نښتی دی او د ختیځ له خوا له استرالیا او اوقیانوسیې او آرام سمندر سره نښتی دی. د آسیا په براعظم کې د هند له سمندر سره نښتي هېوادونه له پاکستان، هند، بنګله دېش او اندونیزیا څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه هېوادونه چې د سمندر په خوا کې پراته دی، خلک يې کولای شي د کوم هېواد له مخنيوي پرته په اوبو کې هرې خواته تګ راتګ وکړي. په سمندرونو کې د سوداګرۍ مالونه د بېړيو په واسطه په ډېره ارزانه بيه له يوځای نه بل ځای ته ليږدول کيږي. د سمندرونو ترڅنګ ځينې اوسيدونکي د کبانو په ښکار بوخت دي.

د ټولګي دننه
فعالیت

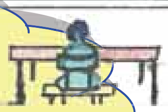

د زده کوونکو هره ډله دې د لويوالي او کوچنيوالي لــه مخــې د سمندرونو نومونه په ترتيب وليکي او په ټولګي کې دې نـــورو تـــه ولولي.

پوښتنې:

د سمو جملو په وړاندې په پنسل باندې د (ص) توری او د غلطو جملو په خـــوا کـــې د (غ) توری وليکی.

١– د هند سمندر له افغانستان سره نښتی دی. (   )

٢– د هند سمندر د آسيا د براعظم سهيل خواته پروت دی. (   )

٣– د هند سمندر د انتارکتيکا په شمال کې پروت دی. (   )

۴– د افريقا د براعظم ختيځ خواته د هند سمندر پروت دی. (   )

په سمندرونوکې د سړک جوړولو لګښت نشته. بېړۍ هرې خواته په ازادانه ډول تګ او راتګ کولای شي او همدارنګــه په يوې بېړۍ کې ډېر زيات مالونه وړل او راوړل کېږي. له دې لـــه امله له دې لارې د سوداګرۍ د مالونو کرايه ډېره ټيټه تماميږي.

له ټولګي نه دباندې د زده کوونکو فعاليت:

هغه هېوادونه چې سمندر ته نږدې پراته دي په کوم دليل کولای شي آزادانه هر ځای ته تګ راتګ وکړي. خپل دلايل وليکئ او سباته يې خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څلويښتم لوست

شمالي منجمد سمندر

موخه:

- زده کوونکي دې شمالي منجمد (کنګل شوی) سمندر وپېژني.

- شمالي منجمد سمندر په کوم ځای کې پروت دی؟

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

منجمد	کنګل شوی، کنګل
شمالي قطب	دځمکې په شمال کې وروستنۍ برخه
جنوبي قطب	د ځمکې سهیل خواته وروستنۍ برخه
سایبریا	د روسیې په شمال کې د یوځای نوم دی، چې د شمالي منجمد سمندر ترڅنګ پروت دی

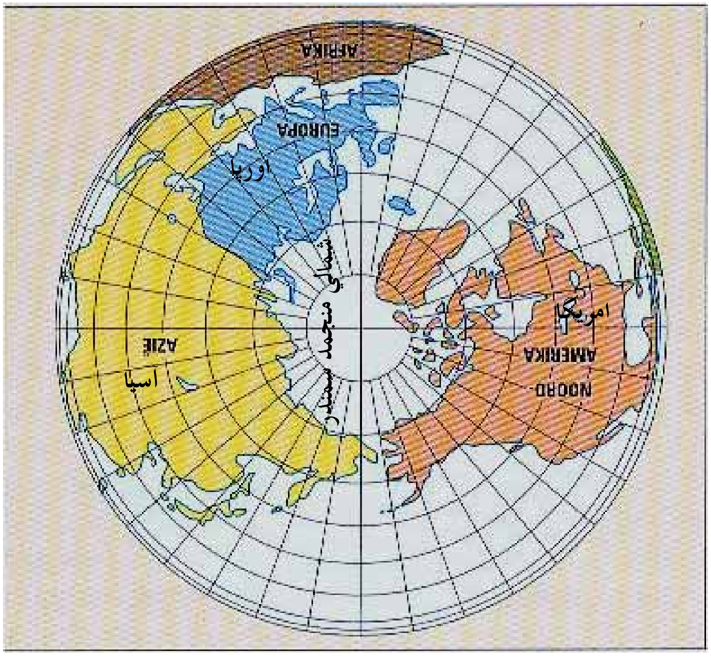

شمالي منجمد سمندر تر ټولو سمندرونو کوچنی دی او د آسیا، اروپا او امریکا د لویو وچو شمال ته پروت دی. څرنګه چې په جنوبي قطب کې شپږ میاشتې ورځ او شپږ میاشتې شپه وی، په شمالي قطب کې هم شپږ میاشتې شپه او شپږ میاشتې ورځ وي. ددې سیمې هوا ډېره

سره ده. د جنوبي قطب په خلاف په شمالي قطب کې سمندر یا اوبه شته، چې تل د کنګـل پـه ځبر وي. یوازې کنګـل ماتوونکې بېړۍ کولای شي په هغې کې تر یوه ځایه پورې تـګ راتـګ وکړي. شمالي منجمد سمندر ته نیږدې هېوادونه په آسیا کې د روسیې، سایبریا، په اروپا کې د فنلیند او ناروې هېوادونه او په امریکا کې د کانادا هېواد دی.

د(۷۲)، (۷٦) او (۸۸) مخونو نقشه په غور له مخې تیره کړئ. هغه هیوادونه چې د شمالي منجمد سمندر تر څنګ پراته دي نومونه یې واخلئ.

پوښتنې:

۱– شمالي منجمد سمندر د ځمکې په کومه برخه کې موقعیت لري؟

۲– کوم هېوادونه له شمالي منجمد سمندر سره نږدې پراته دي.؟

۳– د شمالي منجمد سمندر په څلورو خواوو کې کومې سیمې پرتې دي؟

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د سمندرونو د ګټو په باره کې څو کرښې د مقالې په څېر ولیکئ.

SS(P)0407

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه څلویښتم لوست

ځمکه او د هغې شکل

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

خوځند	خځېدلی
ځل	وار، نوبت

موخه:
- زده کوونکي دې ځمکه او د هغې شکل وپېژني.

– ځمکه چې موږ ژوند په کې کوو، څه ډول شکل لري؟
– انسانانو لومړي د ځمکې په هکله څه فکر کاوه؟

ځمکه گرد شکل لري. لومړي انسانانو داسې فکر کاوه چې ځمکه هواره ده او انسانان د يو مسطح هوار جسم د پاسه ژوند کوي. پخوانيو هندیانو ځمکه د يوې پاني او یا تختې په څېر گڼله، چې هغه د يوه فيل پر شا باندې پرته ده. بابليانو ځمکه هواره گڼله او داسې عقيده يې درلوده، چې هغه د يوه غوايي د ښکر د پاسه ایښې ده.

له ميلاد څخه د مخه په (۵۳۰) کال کې فيثاغورث د لومړي ځل لپاره د ځمکې په گرد والی باندې وپوهيد. د ارسطو په نامه يوبل پوه د ځمکې کرويت د خسوف يعنې د مياشتې د تندر له نيولو څخه ثابت کړ او ويې ښوده چې ځمکه گردې ده.

نن ورځ د علومو د پرمختگ له مخې د اثابته شوې ده چې ځمکه کروي يعنې گرده ده او په هواکې د خدای (ج) په قدرت سره خوځنده ده.

د ځمکې د کرې د ښه پېژندلو لپاره د هغې پرمخ باندې د طول البلد او عرض البلد فرضي کرښې رسم شوي دي چې د استوا کرښه د هغو له جملې څخه شمېرل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استوا کرښه:

د استوا کرښه څه شی دی او ځمکه په څو برخو وېشي؟

استوا یوه فرضي کرښه ده او د ځمکې کره يې چې مـــورږ د هغې پرمخ ژوند کوو، په دوو برخو یعنې شمالي نیمې کـــرې او جنوبي نیمې کرې باندې وېشلې ده. د استوا له کرښې څخه تـــر شمالي قطب پورې شمالي نیمه کره او د استوا له کرښې څخه تر جنوبي قطب پورې د جنوبي نیمې کرې په نامه یادیږي.

د لمر وړانګې په کال کې دوه ځلې یو وار د وري د میاشـــتې په لومړۍ ورځ او بله پلا د تلې د میاشتې په لومړۍ ورځ د استوا په کرښه باندې عمود ځلیږي، چې له دې امله د شپې او ورځې اوږدوالی سره برابرېږي یعنې ۱۲ ساعته ورځ او ۱۲ ســـاعته شپه وي.

د استوا کرښې ته د صفر درجې عرض البلد هم وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کوونکو هره ډله دې د ټـولګي د مخه یا د ښوونځي په انګړ کې یوه دایره جوړه کړي. د دایرې په دننه کې دې څو تنه د استوا کرښه داسي تمثیل کړي چې جنوبي او شمالي نیمې کړې وښیي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- .... له میلاد څخه د مخه په ۵۳۰ کال کې د ځمکــې پــه کرویت پوه شو.

۲- ارسطو د ځمکې کرویت د .... له لارې ثابت کړو.

۳- هغه فرضي کرښه، چې د ځمکې کره په دوو شمالی او جنوبی نیمو کرو بانـــدې وېـــشي، د .... په نامه یادېږي.

۴- د استوا کرښې ته په پاملرنې سره افغانستان په .... نیمه کـره کې پروت دی.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د خپلو مشرانو په مرسته د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې د استوا کرښه ، شمالي او جنوبي نیمې کرې په نښه کړئ او بیا ورځ یې په ټولګي کې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري څلویښتم لوست

طول البلدونه او عرض البلدونه

موخه:

- زده کوونکي دې طول البلدونه او عرض البلدونه و پېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

غولی	انګړ، صحن
تمثیل	په عملي توګه د یو کار ښوول

- د طول البلد مبداء له کوم ځای څخه تېرېږي؟
- د ځمکې دکرې په مخ باندې د عرض البلد څو کرښې موجودې دي؟

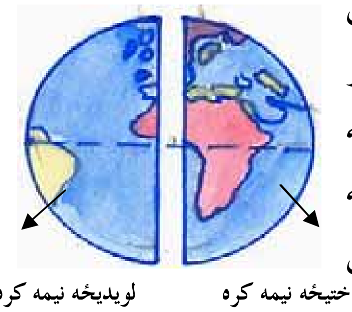

د ځمکې کره د یوې بلې فرضي کرښې په واسطه، چې طول البلد نومېږي په ختیځو او لویدیځو دوونیمو کرو باندې وېشل کېږي. دغه فرضي کرښه چې د لندن ښار له ګرینویچ څخه تېرېږي، د طول البلد د صفر درجې په نامه یادېږي. طول البلدونه له شمالی قطب څخه پیل او ترجنوبي قطب پورې غځېدلي دی.

د هغوی مبداء د لندن د ګرینویچ د طول البلد له صفر درجې څخه پیل (۱۸۰) درجې ختیځ خواته او (۱۸۰) درجې لویدیځ خواته پراته دي، چې ټول د طول البلد (۳۶۰) درجې کېږي . د طول البلدونو د فرضي کرښو له مخې وخت ټاکلی شو.

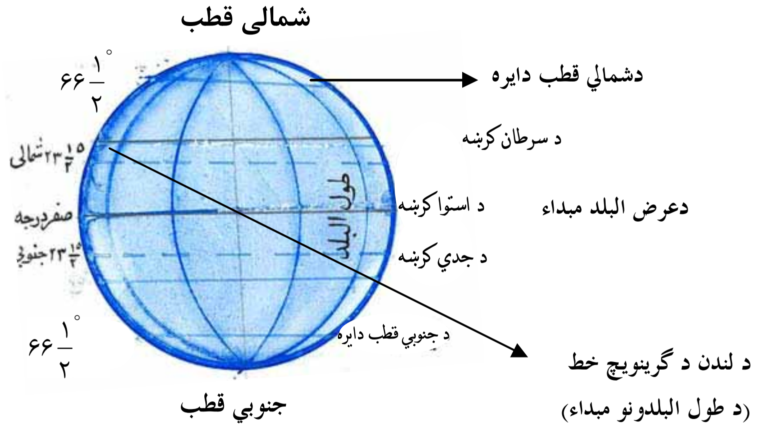

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض البلد:

عرض البلدونه هغه فرضي کرښې دي چې مبدا يې د استوا کرښه ده او ځمکه په دوو شمالي او جنوبي نيمو کرو باندې وېشي. دغه کرښې د موازي کرښو په نامه هم يادوي، ځکه چې تل په موازي شکل پرتې وي او يو بل نه قطع کوي. د عرض البلدونو شمېر (۱۸۰) درجو ته رسېږي چې (۹۰) درجې يې په شمالی نيمه کره او (۹۰) درجې نور يې په جنوبي نيمه کره کې پراته دي. د عرض البلدونو له فرضي کرښو څخه په ګټه اخيستنې کولاي شو د يوې سيمې سوړوالی او تود والی او د هغې موقعيت پيداکړو.

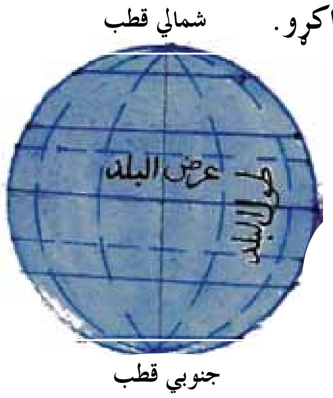

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه ووايي. د زده کوونکو هره ډله دې د (۷۱) مخ له نقشې څخه په کار اخيستلو د عرض البلدونو مبدا پيدا کړي چې له کومو لويو وچو څخه تېرېږي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- هغه فرضي کرښه چې شمالي او جنوبي قطب سره نښلوي د............ په نوم ياديږي.

۲- هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي اوجنوبي نيمو کرو باندې وېشي د......... په نوم ياديږي.

۳- د ځمکې پرمخ د عرض البلد څو کرښې موجودې دي.

له ټولګي د باندې فعاليت:

د ځمکې کره رسم کړئ او په هغې کې عرض البلدونه په نښه کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلور څلوېښتم لوست

د ځمکې حرکتونه

موخه:
- زده کوونکي دې د ځمکې وضعي او انتقالي حرکتونه وپېژني.

دا لاندې لغتونه وپېژنئ:

بشپړ	مکمل، پوره، تکمیل
کرښه	خط،لیکه

– د عرض البلدونو او طول البلدونو په هکله څه پوهېږئ؟

– ځمکه څو ډوله حرکتونه لري؟

د ځمکې کره دوه ډوله حرکت لري، چې یو یې د وضعي اوبل یې د انتقالي حرکت په نومونو یادیږي.

ځمکه په ۲۴ ساعتونو کې یو وار د خپل فرضي محور پر شاوخوا څرخیږي، چې دې ډول حرکت ته وضعي حرکت وایي او د همدې حرکت له مخې شپه او ورځ پیداکیږي.

ځمکه په (۳۶۵) ورځو او ٦ ساعتونو کې د لمر پر شاوخوا باندې خپل انتقالي حرکت سرته رسوي، چې دې ډول حرکت ته د ځمکې انتقالي حرکت وایي. ددې حرکت له مخې چې د لمر په شاوخوا ګرځي، دکال څلور فصلونه منځ ته راځي. د څلورو کلونو په تېریدو سره یوکال ۳٦٦ ورځې کیږي او هغه کال چې ۳٦٦ ورځې وي دکبیسه کال په نامه یادیږي.

د ځمکې انتقالي حرکت

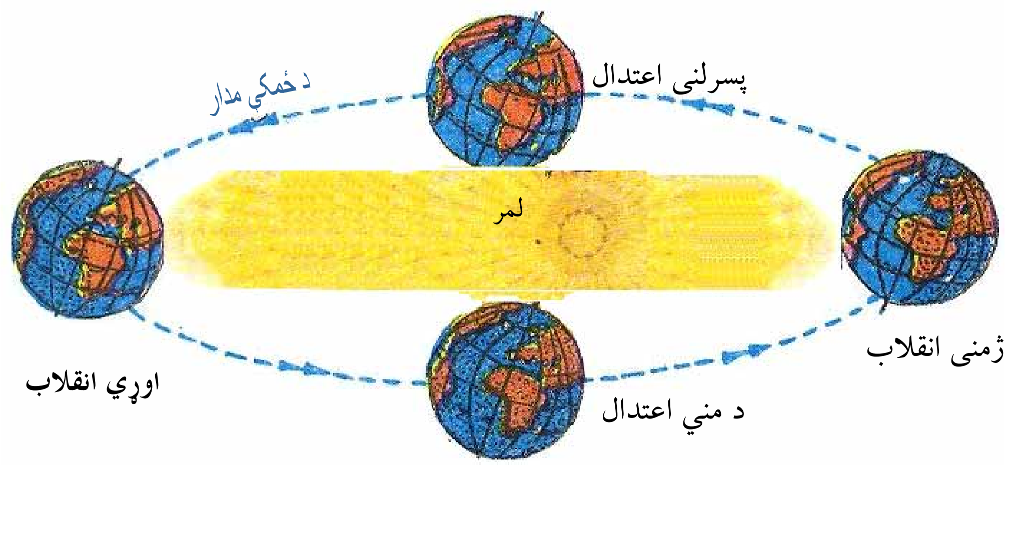

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګي دننه فعالیت

د زده کوونکو هره ډله دې د لوست غوره مطلبونه را لنډ کړي او یو له بله سره دې خبرې پرې وکړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د ځمکې کره .... حرکتونه لري.

۲- ځمکه په .... یو وار دخپل فرضي محور په شاوخوا څرخي چې دغه حرکت د.......................په نوم یادوي.

۳- ځمکه په (۳٦۵) ورځو .... کې خپل انتقالي حرکت بشپړوي.

له ټولګي څخه د باندې فعالیت:

د ځمکې کره رسم او طول البلدونه په کې ونښیئ.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library